

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תליתאה

שיחות מוסר חיזוק והתעוררות

בענייני עבודת ה'

ומהם שיחות

על סדר פרשיות השבוע

נסדר ונערך משיחות מוסר

שנאמרו במקהלות על ידי

הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א

ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה ועוד

פרשת וישלח

ירושלים עיה"ק תוכב"א

תשפ"א לפ"ק

הלימוד והחיזוק בחוברת
זו מוקדש להצלחה
ברוחניות ובגשמיות
למסייעים בהוצאה לאור

שיחות מוסר אלו הנדפסות בקונטרסי "מגיד דבריו
ליעקב" נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות רבינו
שליט"א.

ואם ימצא שגגה וטעות, איתנו תלין משוגתינו.
ובקשתינו שטוחה לפני המעינים הי"ו כי כל שגגה וטעות
יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יודיעני על הטעות.

בתחילת החוברת נדפסת שיחתו של רבינו שליט"א
בחלק השני של החוברת נדפסו חידו"ת על פרשת שבוע,
מחידושיו של רבינו שליט"א על התורה, וחלקם הגדול
רואים לראשונה מכת"י בחוברת זו.

בחלק השלישי של החוברת מצורף קטע מתוך ספר
"שנות חיים" (כת"י) של רבינו שליט"א בענייני אריכות
ימים

בחלק הרביעי של החוברת מצורף מחידו"ת רבינו
שליט"א בסוגיות הנלמדות בדף היומי, או שאר חידו"ת
כפי אשר יכיל הגליון

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה לקבלת
הגליונות בדוא"ל:
8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות מידי שבוע מתחילתו בנקודות
המכירה וההפצה של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות

ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 164-542-0548

פרשת וישלח

מפתח עניינים

פשר המחאה והזעקה כנגד מחללי שבתות / הצעקה נועדה בשבילנו / על ידי המחאה מונע שלא יוקלש האיסור בעיניו / פעמים שמתרגלים קצת לעוון / משלו של החפץ חיים זצ"ל / השבת היא ה'שלט' של היהודי / להרעיש על חילול שבת / למחות כנגד דיבורים על ה' ועל משיחו / אלו שאין להם חלק לעולם הבא - אפיקורס / ביאור המילה 'אפיקורס' / דין אפיקורס / המבזה ת"ח / המבזה חבירו בפני ת"ח / מאי אהני לן רבנן / העולם מתקיים על ידי ת"ח / בדבר ה' שמים נעשו / הבריאה עומדת על ידי דיבור של ת"ח בתורה / 'ונשאתי לכל המוקום בעבורם' / תיכף לת"ח ברכה / הצלחת פוטיפר בזכות יוסף הצדיק / הצלחת לבן הרשע בעבור יעקב אבינו ע"ה / ערבות היותר גדולה / על כל טובה - צריכים לשלם / אכל את שכרו ועולמו בעולם הזה / חששם של רבותינו שלא יאכלו עולמם בחייהם / אם יודע שכל זכותו בזכות ת"ח - לא מפסיד מחלקו / 'מאי אהני לן רבנן' / הטעם שהגמרא מודגישה שהיה רופא / חכמה חיצונית היא המביאה לזלזל בתורה / זה על חשבון זה / בית מדרש לכפירה / הני רבנן / אפילו בשגגה צריך תשובה וכפירה / להיזהר בכבוד התורה ולומדיה / לכבד מלמדיה ויודעיה / ת"ח אינם יוצאים לבנין וחפירה של מדינה / אין גובין מות"ח מכס / תורתן משמרתן / אין כח הכישוף שולט ברבי חנינא / אם היה נשאר במקומו לא היה נכנס הפגז / קדימית תלמיד חכם / סיבת חורבן ירושלים / מלמדי חוקותי תמאסו / כי דבר ה' בזה / עונש 'כרת' / הכרת תכרת! / המבזה ת"ח חייב נידוי / עוד מהלכות נידוי / במה שהאדם נקי בזה מעלילים כנגדו / יוסף הצדיק מעריות - והעלילה כנגדו / משה רבינו ע"ה / טענות עשו ולבן כנגד יעקב אבינו ע"ה / תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם / שלום, חטא - חסרון / תורה מכפרת / תלמידי חכמים מרבים שלימות על ידי תורתן / הבנאי האמיתי / הלעזה היפך מהאמת / חובת המחאה על כבוד ת"ח / אסור להחריש על כבוד ת"ח / הקב"ה תובע יקר ת"ח / ענשו של ירבעם בן נבט / מעשה עם רעק"א זצ"ל / מעשה על הגר"א זצ"ל / אסור למחול על כבוד התורה / מעלת מי שיש לו חלק עם עמולי תורה / לא תשתכח תורה מירשאל / התורה גלתה ולא ארע נזק ולא יהיה נזק לתורה וללומדיה / מעשה נורא על מהר"י בן ז"ל / למחות כדי שלא יוקלש האיסור בעינינו

מפתח חידושי תורה

- א. בענין רק זרע אברהם גידלו צאן כד
 ב. בענין שמירה בדברים כה
 ג. בענין טעם שנתחייבו בני שכם מיתה כו

מפתח שנות היים

- יח. בית הכנסת כז
 א. זהירות בקדושתו כז
 ב. זהירות בהשכמה ל
 ג. לפארו ולהדרו לה
 ט. בית המדרש לו
 כ. בכיה על המת מב

מפתח חידושי סוגיות

- א. בענין ולא יחמוד איש את ארצו מג
 ב. בענין שנים הבאים לישאל בטומאה דרבנן מה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מורגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
תנצב"ה		

פשר המחאה והזעקה כנגד מחללי שבתות

בעזרת ה' יתברך. נפתח בשאלה: צריכים להבין מדוע זה כשאדם מן השורה עובר ברחובה של עיר בשבת קודש, ורואה מישהו שנוסע ברכבו, חילול שבת, ברוב הפעמים צועק ומכריז בקולי קולות, 'שבת', 'שבעס'. בשביל מה זה? וכי הוא חידש משהו? הוא לא חידש כלום. מי לא יודע ששבת היום, גם אותו עבריין שמחלל שבת גם הוא יודע ששבת היום. אם כן מה בצע בצעקה הזו "שבת"!!

הצעקה נועדה בשבילנו

וההסבר כידוע, שזה לא בעבור אותו זה שנוסע ומחלל שבת, והראיה שצועקים והוא נוסע בשלו, הוא לא עוצר... הוא ממשיך. אם כן למה אתה צועק? הכלל בידינו, הצעקה לא נועדה רק בעבור השומע שיחדל, אלא בעבור האדם עצמו.

על ידי המחאה מונע שלא יוקלש האיסור בעיניו

פירוש, זה כלל גדול בתורה כשאדם רואה מעשה עוון פעם אחר פעם, ערך האיסור יורד בעיניו, נעשה קלוש וחלוש. כשאדם רואה חילול שבת בפומבי בפרהסיא, פעם אחר פעם, ערך שבת יורד אצלו. שבת קודש, המתנה הטובה, מדלדל ויורד בעיניו. וכדי למנוע את הירידה הזו, כדי להזכיר לו לעצמו את מעלת שבת, הוא צועק 'שבת'. לא בשביל למנוע את השני, בשבילו בעצמו. עצם הצעקה 'שבת' זה עוזר לו שלא יהיה קלוש בעיניו האיסור הזה.

פעמים שמתרגלים קצת לעוון

לדאבוניו רואים אנו הרבה פעמים בשבת קודש נוסעים ברחובה של עיר, ולפעמים מתייחסים לזה בשוויון נפש. זה לא כואב באמת. ראיה לדבר, כשאדם רואה למשל ביום כיפור מישהו שנוסע ברחובה של עיר, הוא מתמרמר מאד, כיון שהוא לא רגיל לראות שמחללים את יום כיפור. לא בגלל שכיפור חמור יותר בשבת, ההיפך, שבת יותר חמורה, מחלל שבת בפרהסיא בעדים והתראה עונשו סקילה, המיתה היותר חמורה כדין עובד עבודה זרה, ואילו העושה מלאכה ביום כיפור חייב כרת, זה בידי שמים, אבל בידי אדם לא נוגעים בו. אם כן מדוע כשאתה רואה מחלל יום כיפור אתה מתמרמר יותר מאשר מחלל שבת? כיון שלא רגילים בזה לראות מי שמחלל יום כיפור. ואם רואה אחד עז פנים ברשעות ופשע כזה עובר ונוסע ביום כיפור - מתבקש מאליו שיצעק וימחה בו, כי זה מפריע לו. אבל בשבת קודש לצערינו, עוון הזה דש, ואוי לנו שזה 'דש' - את התוצאות אנחנו רואים. אוי לנו. שואלים 'למה זה קרה', ו'למה זה קרה', ועושים 'ועדת חקירה' ועוד שטויות כאלה, הסיבה היא חילול שבת. צריך תמיד לחפש את הסיבה הרוחנית.

משלֹו של החפץ חיים זצ"ל

ידוע המשל של רבינו החפץ חיים זצ"ל (הובא בספרו בית ישראל פ"ב), כמו שיש חנות וכל בעל חנות ועסק יש לו על החנות בחוץ 'שלט' ששם כתוב שם הפירמה ושם החנות כידוע, ולפעמים החנות סגורה מאיזה סיבה, (היה עצל אותו יום ולא בא לעבודה, או הלך למילואים... לא חסר סיבות), יודעים שהיום החנות סגורה. כל עוד שה'שלט' קיים, זה מעיד שזה עזיבה עראית, היום מחר הוא לא בא, כי היה לו איזה סיבה ואונס. אבל אם עקרו את השלט, פירושו של דבר שהוא החליט לעזוב את החנות והעסק. זה המשל.

השבת היא ה'שלט' של היהודי

והנמשל פשוט. שבת קודש היא השלט של היהודי, אם השלט הזה קיים, יכול להיות שלא מתנהג כמו שצריך, תקפו יצרו ח"ו וכו', אבל השלט עדיין קיים, אם כן עוד התואר יהודי עליו. אבל ברגע שעוקר את השלט - פסק מלהיות יהודי. זה הלכה פסוקה ברמב"ם (פרק לה' שבת הל' טו) שמי שמחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי לכל דבר. אם ישחט, שחיטתו נבילה. אם נוגע ביון, יינו יין נסך. ועוד כהנה הלכות כידוע וכמפורסם. ובהלכות מעשה הקרבנות (פ"ג ה"ד) הרמב"ם כותב שיהודי שמחלל שבת בפרהסיא אין מקבלים ממנו שום קרבן, אפילו קרבן עולה שמקבלים מגוי. נורא נוראות. מה הסיבה לזה? כי הוא עקר את השלט "יהודי".

להרעיש על חילול שבת

צריך להרעיש כשרואים חילול שבת, לא בשביל מי שמחלל אותה, אלא בשבילי ובעבורי, כדי שאצלי לא תרד יקרות וחשיבות קדושת המתנה הטובה הזו של שבת, שיהיה חי אצלי, שלא יכהו החושים את קדושת שבת.

למחות כנגד דיבורים על ה' ועל משיחו

ולא רק בשבת. שבת זה 'דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד'. על כל דבר ודבר, כל מצוה ומצוה, כשאנחנו עומדים ושומעים דיבורים ומעשים על ה' ועל משיחו, על מצוות ועל התורה ועל חכמי התורה, שפוערים פה ומצפצפים וממש נובחים כנגדה, צריכים אנחנו להזהיר ולהרעיש אצלינו את חומר וגודל ומעלת הענין, כדי שאנחנו חלילה לא נסחף בזרם, שלא תשפיע עלינו השפעה החיצונית, ואנשי הרחוב יזיקו בהשפעתם לנו. זה כלל גדול בתורה. ועל זה נייחד את הדיבור בעזר האל.

אלו שאין להם חלק לעולם הבא - אפיקורס

נלמד סוגיא בגמרא מסכת סנהדרין, משנה ידועה ומפורסמת - בחלקה הראשון בלבד... א - "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר (ישעיה ס כא). ואלו שאין להם חלק לעולם הבא", וכאן יש רשימה ופירוט שלהם, ואחד מהם, "אפיקורס".

ביאור המילה 'אפיקורס'

פירוש המילה 'אפיקורוס', אמרו הקדמונים (שפתי חכמים דברים א יב אות ב) ש'אפיקורוס' נוטריקון (צירוף) של שתי מילים, 'אפיק רסן', דהיינו, הוציא את הרסן, פרק עול מעליו. ידוע גם שהיה גוי שנקרא בשם זה, קראו לו 'אפיקורוס' (ע' מדרש שמואל אבות פ"ב משנה יד), אבל הפשט כמו שאמרנו, 'אפיק רסן'. זה 'אפיקורוס', שפרק עול, זה הוא 'בן בליעל', דהיינו בלי עול, שהוא פרק עול של תורה ויראת שמים.

דין אפיקורס

מה הגדר של אפיקורוס ששינינו שאין לו חלק לעולם הבא, שהוא לא בן העולם הבא, שלא נוהג אצלו כל הלכות אחווה, שמוותר לדבר עליו לשון הרע בפרהסיא כמו שכתב רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו חפץ חיים (הל' לשה"ר כלל ה אות ה), מי זה?

המבזה ת"ח

כאן הגמרא (סנהדרין צט:) באה לבאר את המשנה הזו, ומפרשת מהו 'אפיקורוס', "רב ורבי חנינא", שנים מחכמי התלמוד המובהקים, "אמרי תרוייהו", שניהם גם יחד מפרשים,

א. היצר משכיח את הסיפא של המשנה...

כי כבר הזכרנו דברי הגאון רבי חיים ולאז'ין זצ"ל (דרשות מהר"ח עמוד ח), שאת הבבא הראשונה של המשנה הזו, היצר הרע משדר ומזכיר לכולם, שכולם ידעו את זה בעל פה, אבל את ההמשך של המשנה הוא משכיח. המשך המשנה: "ואלו שאין להם חלק לעולם הבא". יש כאלה שאין להם חלק לעולם הבא. את זה כבר אדם לא יודע... היצר הרע מכניס לאדם שידע רק את החלק הראשון, אומר לו, 'תעשה מה שתעשה, אין לך מה לדאוג, הרי יש לך חלק לעולם הבא, אולי לא גדול, לא 'ארמון', אבל מה שיש ברוך ה'... כוך ארבע על ארבע אמות מספיק...' (כמו הקבר...).

ולא היא. זה לא נכון. יש רשימה שלימה של כאלה שאין להם חלק לעולם הבא, וצריך מאד להיזהר בזה! לא על זה נדבר, אבל נזכיר בהמשך כמה דוגמאות של כאלה שאין להם חלק לעולם הבא. רח"ל.

"זה המבזה תלמיד חכם", הוא הנקרא 'אפיקורס' שאין לו חלק לעולם הבא. ובהמשך נראה דוגמאות לזה.

המבזה חבירו בפני ת"ח

עוד דעה בגמרא, "רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי", עוד זוג של חכמי התלמוד המפורסמים, מחכמי ארץ ישראל הגדולים, "אמרי", אמרו, גדר 'אפיקורס' הוא "זה המבזה חבירו בפני תלמיד חכם". לא רק אחד שהוא מבזה תלמיד חכם נקרא 'אפיקורס', זה מילתא דפשיטא, אלא אף יותר מזה, המבזה חבירו בפני תלמיד חכם, אם כהו חושיו שהוא לא יודע מה זה ערך של בן תורה ושל תלמיד חכם, עד כדי כך שיש לו אומץ לבזות חבירו לפני תלמיד חכם, אין לו את החרדה והיראה והכבוד מפני עוסקי התורה, הרי זה כבר העיד על עצמו שהוא 'אפיקורוס'.

מאי אהני לן רבנן

ובהמשך - אני מדלג, יש בסוגיא שקלא וטריא, וכעת נקצר - "אפיקורס כגון מאן?", כגון מי?! "אמר רב יוסף, כגון הני דאמרי", כמו אותם אלה שאומרים "מאי אהנו לן רבנן?!", איזה תועלת הועילו לנו חכמים שעוסקים בתורה? מה התועלת שיש לנו מהם? הרי "לדידיהו קרו, לדידיהו תנו", כל מה שהם עוסקים בתורה זה בשביל עצמם, החכם לומד - בשביל עצמו, שונה - בשביל עצמו, אבל אני איזה תועלת קיבלתי ממנו?! כך הוא אומר.

העולם מתקיים על ידי ת"ח

ומה האמת? אומר רש"י (ד"ה מאי אהני לן), "והם" אותם אלה שטוענים 'מאי אהני לן רבנן', "אינם יודעים שעולם מתקיים עליהם", העולם מתקיים על לומדי התורה, וכמו שהגמרא מביאה את הפסוק 'אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת' (ירמיהו לג כה), ומפרש רש"י, "אם לא בריתי יומם ולילה, שמהנים לעולם ומקיימים אותם, והוא אומר דלא מהני מידי?!". החכם שהקדיש את עצמו לתורה, הוא מעמיד את הבריאה בעסק התורה שלו.

בדבר ה' שמים נעשו

כשהקב"ה ברא את העולם הוא ברא אותו ב'דיבור', 'בדבר ה' שמים נעשו' (תהלים לג ו), בדבר - בדיבור, 'ויאמר' - 'ויהי', הוא אמר ויהי (תהלים לג ט), 'ויהי אור' נהיה אור. 'עשרה מאמרות נברא העולם' (אבות רפ"ה), עשרה מאמרות - עשרה דברות.

הבריאה עומדת על ידי דיבור של ת"ח בתורה

רבתינו בזהר הקדוש (פרשת בראשית דמ"ז ע"א, הובא בנפש החיים שער ד פרק יא) אמרו, כי כמו שהקב"ה ית"ש כשברא את הבריאה כולה בראה ב'דיבור', כך גם כן הבריאה עומדת על 'דיבור'. דיבור של מי? - של העוסק בתורה. 'לאמר לציון עמי אתה' (ישעיה נא טז), דורש הזהר (תיקוני זוהר תיקון סט דק"ה סע"ב) אל תקרי עמי, אלא עימי, בשותפות דילי. אדם שהקדיש את חייו לתורה, יושב ולומד ועוסק בתורה, קובע עיתים לתורה, הוא נהיה שותף - כביכול (מה) שאנחנו לא יכולים להוציא מהפה אלמלא שרבתינו אמרו כן בפירוש) - לקב"ה בבריאה, כמו שהקב"ה ברא את הבריאה בדיבור כך הוא עכשיו מעמיד את כל העולם בדיבורו בעסק התורה.

'ונשאתי לכל המקום בעבורם'

עוד אומרת הגמרא, "אמר רב נחמן בר יצחק, מהכא נמי שמע מינה", עוד מקום בו אנחנו לומדים כי העולם מתקיים בעבור לומדי התורה, "שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם" (בראשית יח כו). אתה שואל מנין אנחנו יודעים את זה שהכל ניזון מכח החכם? - 'ונשאתי לכל המקום בעבורם'. ופסוק זה נאמר אצל אנשי סדום ועמורה, כשאברהם אבינו ע"ה נכנס בתפלה והתנחן לקב"ה שלא יחריב את סדום, והקב"ה הסכים לתפלתו, אמר לו, אם באמת כמו שאתה אומר שיש שם אנשים צדיקים 'ונשאתי לכל המקום בעבורם'. אפילו שה'שכל' לא אומר כך, השכל אומר: אם הם צדיקים - ינצלו הם לבדם, אבל השאר שהם רעים וחסאים מגיע להם עונש. אבל הקב"ה ברחמיו אמר לאברהם אבינו ע"ה 'ונשאתי לכל המקום בעבורם', הגם שלא מגיע להם לפי השכל, אבל אני אכנס לפני ולפנים משורת הדין, ובעבור אותם חכמים שיש בעיר אני אציל את כל העיר כולה.

תיכף לת"ח ברכה

מכאן אנחנו לומדים את היסוד שאין לך ברכה כמו תלמיד חכם שעוסק בתורה. כמו שאומרת הגמרא (ברכות מב.) תיכף לתלמיד חכם - ברכה. הגמרא אומרת, כשהאדם מארח ומאכסן תלמיד חכם בתוך ביתו, ברכה תשרה אצלו.

הצלחת פוטיפר בזכות יוסף הצדיק

בפרשת וישב ראינו כך אצל יוסף הצדיק. יוסף הצדיק, שהיה ממשיכו של יעקב אבינו ע"ה, ירד למצרים וישב אצל פוטיפר, ובזה זכה פוטיפר להצלחה. פוטיפר נתן את

כל ניהול ביתו ליוסף, וכך הייתה הברכה שרויה בביתו של פוטיפר בזכות יוסף. (בודאי לא היה לפוטיפר 'זכות אבות'... רשעים כמותו היו). 'ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף, ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו בבית ובשדה' (בראשית לט ה). כי תיכף לתלמידי חכמים ברכה (ברכות מב).

הצלחת לבן הרשע בעבור יעקב אבינו ע"ה

וכן בפרשת ויצא, אותו דבר היה אצל לבן הרשע, שהיה ראש הרמאים ואלוף המכשפים (ועינו בזהר הקדוש ח"ב דס"ד ע"ב), היה לו ברכה של יעקב אבינו ע"ה שהיה אצלו עשרים שנה, וזכה בעשירות ובכל מכל כל. לפני שבא יעקב אבינו ע"ה אל לבן היה לבן עני, וכמו שאמרו רבותינו, ולמדו כן ממה שמוצינו שלבן שלח את בתו רחל שתהיה שומרת על הצאן. הגע בעצמך, ילדה כמה צאן יכולה לשמור? מאה כבשים יכולה לשמור? - בודאי שלא. אם כן בהכרח שהיה לו רק כמה כבשים בודדים. וגם בנים זכרים לא היה לו ללבן, כמו שאמרו רבותינו (בראשית רבה פר' עג סי' יב) שהרי שלח לבן את רחל להיות רועה את הצאן, ואם היה לו בנים היה שולח את רחל?! וכי זה מקצוע בשביל נשים, לשלוח אותה להסתובב בשדות עם הרועים וכו', אין זו דרכה של אשה. אלא שלא היו לו בנים. והוא עצמו, לבן הרשע, היה 'עוסק במצוה' בכישופים שלו, ולא היה יכול ללכת להיות 'רועה צאן', ושלח את ביתו לרעות את הצאן. אבל אחרי שיעקב אבינו ע"ה בא אצלו, נהיה עשיר, והיה לו ברכה גדולה, ובנים זכרים. הכל. כיון שיעקב ישב אצלו. וכמו שאמרו לו לבן 'ויברכני ה' בגללך' (בראשית לו כז). ואמרו בספר הזהר הקדוש ח"א (דקס"א ע"א) שבכל חודש היה יעקב אבינו ע"ה מביא ללבן אלף אילים, ואלף כבשים ואלף עזים, ויותר. כי תיכף לתלמידי חכמים ברכה (ברכות מב).

ערבות היותר גדולה

תיכף לתלמידי חכמים ברכה - זה מציאות, זה בדוק ומנוסה. ידוע ומפורסם אצל הרבה סוחרים כשהם עושים עסקים, הדבר הראשון שעושים הם מחפשים שותף, בא ואומר לתלמיד חכם 'תבוא תהיה שותף איתי, אתה לא צריך לדעת כלום, רק שמך יקרא עלי'. וזה ערבות יותר טובה מכל דבר אחר. זה מפורסם. יש הרבה רבנים גדולים בדורות שמלפנים, וגם בדורינו, שכל אחד שעשה איזה עסק לקח את הרב כשותף עמו, אומר לרב 'אתה תקבל כך וכך על השותפות, ולא איכפת לך שום דבר מהעסק, אני אעשה את הכל בכל מכל כל, רק אתה שמך יקרא עלי, שיש לך יד ושם בעסק שלי', זה שמירה טובה מכל מיני מרעין בישין, (גם מי'מס הכנסה...). בדוק ומנוסה.

על כל טובה - צריכים לשלם

גם כאן רואים שוב את היסוד הגדול הזה, שבזכות החכם ניצולים כולם, 'ונשאתי לכל המקום בעבורם'. וכבר הזכרנו בהספד של רבינו הסטייפלער זצ"ל [נדפס בספר אשכבתיה דרבי (כ"ב תשמ"ח, ח"ב דכ"ט ע"א והלאה), ועיין שם (ד"נ ע"ב)]. וראה עוד בהספד על מרן הגר"י צדקה זצ"ל, בגליון מגיד דבריו ליעקב גליון א', ועוד בכמה מקומות במגיד דבריו ליעקב], לימוד גדול שלימד אותנו הגאון ר' ישראל סאלנט זצ"ל, הוא היה אומר כך, דעו, אין שום דבר, שום מעשה שום שכן, שאדם עושה ומקבל בעולם הזה - שזה לא בחשבון. הכל בחשבון. לא רק אם עושים לו נס מנכין לו מזכויותיו כמו שאמרו בגמרא (שבת לב), אלא כל טובה שעושים לו מן השמים - הוא צריך לשלם עליה.

אכל את שכרו ועולמו בעולם הזה

והנה אם האדם היה צריך לבוא לעולם הבא שלו רק מכח תורתו וזכויותיו - יכול להיות שפעמים הרבה היה בא לעולם הבא ריק מכל זכות. כי הוא אכל את הכל בעולם הזה. למשל, היה חולה ונתרפא, הוא חושב שמה שעשה אותו בריא זה כדורי ה'אקמול' שלקח, אבל הוא לא יודע שזה יכול להיות שנה של זכויות שלקחו לו. אמרו בשמים זכויות אלו יהיו חליפתו ותמורתו, ונעשה אותו בריא, והבריא. ואם כן הרי שהוא אכל כאן בעולם הזה את עולמו.

חששם של רבותינו שלא יאכלו עולמם בחייהם

וכמה גדולי ישראל היו יראים וחרדים תמיד שלא יאכלו את עולמם בחייהם. אפילו תנאים היה מפחדים מזה. כמו המעשה עם רבי אליעזר הגדול (סנהדרין קא) ועוד, [ראה מגיד דבריו ליעקב קמא (תשע"ט פרשת נצבים), ועוד שם (תניינא תש"פ פרשת וישלח), ועוד], ואם תנא אלהי היה בחשש הזה, אם רבותינו התנאים והאמוראים כל כך חששו, מה נגיד אנחנו, מה אדם יחשוב על עצמו, אם תנאים כך אנחנו מה?!

אם יודע שכל זכותו בזכות ת"ח - לא מפסיד מחלקו

כל פעולה ומעשה שאדם עושה בעולם הזה ויש לו מהם הנאה ונחת, יכול להיות שהוא משלם על זה בתורה ומצוות וזכויות שעשה בחייו, וחלילה עלול לגלות לעתיד לבוא שאין בידו זכויות! אם כן מה העצה שלא להפסיד את חלקנו לעתיד לבוא? - אם האדם חי בידיעה הזו, 'ונשאתי לכל המקום בעבורם', הוא מאמין ויודע שבאמת בזכות מי הוא אוכל? - לא בזכותו שלו, אלא בזכות התלמידי חכמים שיש בדור, שכל העולם כולו אינו ניזון אלא בשביל חנינא בני (תענית כד סע"ב), כל העולם כולו - מיליונים מיליונים של אנשים! - עומדים וניזונים אוכלים ושותים וחיים שבעים שנה ויותר, בכח תלמוד תורה וצדקותו של צדיק אחד

רבי חנינא שישב ועסק בתורה. אחד שיודע את זה, ובאמת מאמין וחי את זה, שכל זכותו בעולם הזה מכח החכם, 'בשביל חנינא בני', ממילא את המצוות שהוא עשה - הוא יקח איתו לעולם הבא שלו. כי כאן בעולם הזה הוא לא סומך על זכויותיו שלו, אלא על החכם. אבל אם הוא אומר, 'לדידיהו קרו, לדידיהו תנו', אם כן אתה לא סומך על זכותו של הצדיק העוסק בתורה, ואתה כבר לא יכול לחיות מכחו של החכם, אלא מכחך שלך, אם כן תאכל את כל זכויותיך כאן בעולם הזה, ועולם הבא לא יהיה לך. כך מפרש הגאון ר' ישראל סלאנטר זצ"ל, נורא למתבונן. לדעת ולהשריש עד כמה חשיבות של בן תורה.

'מאי אהני לן רבנן'

ממשיכה הגמרא ואומרת, עוד דוגמא וציור של אפיקורס, "רבא אמר, כגון הני דבי בנימין אסיא, דאמרי, מאי אהני לן רבנן?! מעולם לא שרו לן עורבא, ולא אסרו לן יונה", רבא מביא עוד דוגמא של אפיקורוס, בזמנו ובמקומו של רבא בעיר מחוזא, היה "בית מדרש" של בנימין אסיא, אסיא זה הרופא, (יותר נכון החולה...), והם היו אומרים 'מאי אהני לן רבנן?', מה תועלת יש לנו מרבנן, שום "חידוש" - כמו שמפרש רש"י (ד"ה לא שרו) - לא יצא מהם, מעולם לא התירו לנו עורב, אם היו מתירים עורב, היו באים ואומרים פסק חדש 'מותר לאכול ערב', יש לנו חידוש, הלכה חדשה שרבנן חידשו, אבל לא התירו לנו את העורב, ולא אסרו את היונה, הכל אנחנו יודעים, שום תועלת לא יצאה מהם, לכן זלזלו בחכמים 'מאי אהני לן רבנן'.

הטעם שהגמרא מדגישה שהיה רופא

שמעתי מרבתי, שאמרו דיוק נכון בגמרא, יש להבין מדוע הגמרא מדגישה 'בנימין אסיא' שהוא היה רופא, מה איכפת לנו אם היה רופא או חולה, או עורך דין (ומאן דתני עוקר דין לא משתבש...), מה נפקא מינה, מה מדגישים בזה רבותינו?

חכמה חיצונית היא המביאה לזרז בתורה

ואמרו בזה יסוד גדול, צאו וראו, רוב אלה שמדברים על תורה וחכמי התורה - הם שתו מים זרים, שתו חכמות חיצוניות. בדוק ומנוסה. תבדקו תמשמשו ותראו. כל מי שמכניס לעצמו ארס של חכמה חיצונית, בהכרח צריך לצעוק על חכם תורני. כיון שאלה עסקו בחכמות חיצוניות, 'חכמות דקליפה', היפך תורתנו הקדושה, להבדיל אלף אלפי הבדלות, מהם יצא הלעז והדיבור 'מאי אהני לן רבנן'.

זה על חשבון זה

כך זה המציאות. זה בדוק ומנוסה במשך כל השנים כולם. זה על חשבון זה. אם יש חכמה שהיא לא חכמת התורה - בהכרח זה מתנקם והאדם מאבד את דעותיו האמיתיות, מאבד דעת ישראל, ומוכרח להלעיז על התורה ועל חכמי התורה. על כן הדגישו רבותינו 'בנימין אסיא', שהיה רופא, למד חכמות חיצוניות, וזו התוצאה. כך שמעתי מרבותי שליט"א.

בית מדרש לכפירה

והז"ל קראו לזה, "בי בנימין אסיא", ללמדנו, היכן יש "בית מדרש" שבו מחנכים לכפירה? - במקום שבו לומדים חכמות חיצוניות. "בית מדרש" זה עומד כנגד "בית מדרש" של התורה. כיצד יש עוורים שאינם מכירים בערך ובמעלת התורה ולומדיה? - התשובה, חכמות חיצוניות.

הני רבנן

עוד אומרת הגמרא ציור נוסף של אפיקורס, "רב פפא", תלמידו של רבא, "אמר", מי הוא אפיקורס? - "כגון דאמר, הני רבנן", הוא מתבטא בלשון לא נקיה, יש כאן צלצול של לשון זלזול, 'הני רבנן', אלה חכמים, הוא לא אמר בזיון, הוא לא אמר מאי אהני לן רבנן, התיירו את העורב או אסרו וכו', הוא רק מתבטא בלשון לא מספיק נקיה על החכמים, 'הני רבנן', אותם חכמים, וזה סגנון שאינו מכובד כראוי, וכבר הוא בגדר אפיקורס.

אפילו כשגגה צריך תשובה וכפרה

והגמרא מספרת סיפור, "רב פפא אישתלי, ואמר, כגון הני רבנן, ואיתיב בתעניתא", פעם אחת כשגגה רב פפא אמר לשון כזו 'הני רבנן', נפלט לו מהפה משפט כזה, וישב בתענית כל היום ההוא, כי לא מדברים כך על החכמים. כיון שיש בלשון זו ריח וצלצול של גנאי לחכמי תורה, וזה כבר עוון, וצריך כפרה על זה, ולפיכך ישב בתענית כל היום כולו. קל וחומר אם מדבר יותר ויותר על בני תורה, כמה חמור וכמה רע עונשו.

להיזהר בכבוד התורה ולומדיה

מכל מה שלמדנו וכל השיטות למדנו יסוד אחד, להיות זהירים עד מאוד בכבוד תורה ובכבוד חכמי התורה. כבוד אלה שמקדישים את עצמם ללימוד התורה. ובדור שלנו זו מכה

מהלכת, שפוגעת בנו. כשמוזלזלים בבני תורה - אוי ואבוי. דעו לכם: מידת הדין מתוחה רק על דברים כאלה וכיוצא באלה [ובהמשך נזכיר מעשה נורא על מהריב"ל ז"ל].

לכבד מלמדיה ויודעיה

הרמב"ם בתחילת הלכות תלמוד תורה, פותח כך: "הלכות תלמוד תורה, יש בכללן שתי מצוות עשה", יש בה שני מצוות עשה, המצוה הראשונה, "לתלמוד תורה", וזו מצוה המוטלת על כולם, כל בר ישראל חייב לתלמוד תורה. עוד מצוה שניה שנכללת בהלכות תלמוד תורה, "לכבד מלמדיה ויודעיה", לדעת, לכבד מלמדי התורה ויודעי התורה, זו מצוות עשה דאורייתא גדולה וחמורה.

ת"ח אינם יוצאים לבנין וחפירה של מדינה

ונראה ללמוד קצת בדברי הרמב"ם, בהלכות תלמוד תורה (פרק ו הל' י): "תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן לעשות עם כל הקהל בבנין וחפירה של מדינה וכיוצא בהן", מזה הם פטורים. כך אומרת הגמרא (ב"ב ה), בונים חומה לעיר, או חפירה לעיר, החכם אסור לצאת איתם, "כדי שלא יתבזו בפני עמי הארץ".

אין גובין מת"ח מכס

עוד מוסיף הרמב"ם, "ואין גובין מהן לבנין החומה ותיקון השערים ושכר השומרים וכיוצא בהן", אם גובים מס כדי לבנות חומת העיר שלא יכנסו האוייבים והשונאים, מתלמידי חכמים לא לוקחים מס.

החויב ללמוד תורה לאחרים

ב.

וכל המצווה ללמוד מצווה ללמוד (קידושין כט:), זה גם חלק מהמצוה של ללמוד תורה (רמב"ם בספר המצוות מצוות עשה יא, ובמנין המצוות שבראש ספר המדע, ובדברי רבינו שליש"א בספר דרופתקי דאורייתא ח"א סי' יב). אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת' (אבות פ"ב מ"ח), מה זה ה'טובה' הזו שאל תחזיק לעצמך? - את התורה שלמדת. אם אתה יכול להשפיע לאחרים אתה חייב לתת לאחרים. הזכרנו כבר את הרמז של מהרש"א (ח"א סנהדרין צט:): 'אדם לעמל יולד' (איוב ה ז), דורש המהרש"א, לעמל ראשי תיבות ללמוד על מנת ללמד. אדם לעמל יולד, התפקיד שלו ללמוד, ולא רק זה אלא גם לתת לאחרים. וכל אחד הוא בגדר הזה לפי מדרגתו.

תורתן משמרתן

מה הטעם שאינם צריכים להשתתף? אומר רש"י (בבא מציעא קח. ד"ה לא צריכי נטירותא, ורמב"ם הל' שכנים פרק ו הל' ו) שתלמידי חכמים לא צריכים נטירותא, דתורתן משמרתן. תלמידי חכמים אמיתיים שהם דבוקים בתורה ודבוקים בקב"ה, יש להם הנהגה ניסית, הם לא צריכים שמירה, התורה שומרת ומגינה עליהם.

אין כח הכישוף שולט ברבי חנינא

הזכרנו כמה דוגמאות לזה, שיש לתלמידי חכמים הנהגה שלא מעלמא הדין, שאנחנו לפי שכלנו הפעוט לא יכולים להבין ולתפוס. בגמרא (חולין ז: סנהדרין סו:) מסופר על רבי חנינא שהיה הולך בדרך, ולהפתעתו הוא רואה שאשה מרשעת מכשפה באה אחריו, מה היא רוצה? רוצה לקחת עפר מתחת כפות רגליו. בשביל מה? - בשביל לכשף אותו. תיקח את העפר מתחת כפות רגליו, ותעשה 'כישוף', ומי יודע איזה נזק יתגלגל ויבוא על ראשו. כשהוא הבחין בה, אמר לה רבי חנינא, תקחי כמה שאת רוצה, כי עלי לא יעזור שום 'כישוף'. זה לא ישפיע. אין עוד מלבדו כתיב. פירוש הדברים - מסביר ה'נפש החיים' (וע' נפש החיים שער ג פרק יב) - כשאדם עסוק בתורה, ועוסק בתורה לשמה, דבוק בקונו, ממילא 'אין עוד מלבדו', תקחי מה שתרצי, וכל מה שתעשי לא יעזור כלום, כל ספרי כישוף שיש בעולם, כל הכישופים וכל המינים לא יעזרו ולא יועילו כנגד בן תורה, בן תורה מופקע מזה. אחד שעוסק בתורה כמו התנא הקדוש רבי חנינא לא שייך אצלו הדברים האלה.

אם היה נשאר במקומו לא היה נכנס הפגז

ויש עוד הרבה עובדות על זה, ונזכיר עוד מעשה מדהור האחרון, שמעתי מרבותי מעשה על גאון עצום מחכמי הדור שמלפנים, שהקדיש את חייו - שבעים שנה - לתורה, והיה יושב ועוסק ועמל בתורה יומם ולילה בשקידה עצומה בלי הפסק כלל, 'לא פסיק פומיה מגירסא' (ממש כד), [וזה מהדברים היותר קשים, שאדם יושב ועוסק בתורה יום ולילה בהתמדה, אדם ינסה לראות, ינסה יום אחד שלא יפסוק פיו מתורה... אנחנו רואים מה קורה רק בחצי לילה של שבועות שיושב וקורא וכבר יומיים חולה אחרי זה...], ובזמן הפגזים בירושלים, מי שזוכר לפני כארבעים שנה, שירושלים הייתה מופגזת יום יום על ידי הלגיון הירדני הרשעים, והוא לא היה יושב במקלט, היה יושב ולומד בתוך ביתו, היה קשה לו לעסוק בתורה במקלט, אנשים נשים ותינוקות וכולם יושבים ומקוננים וכו', אי אפשר ללמוד כך. ויום אחד היה הפגזה נוראית בעיר, אמרו לו, 'כבוד הרב אתה מוכרח לרדת למקלט!', עד שהכריחו אותו 'כפו עליו הר כגיגית' וירד למקלט, ובו ברגע שנכנס למקלט, נפל פגז

בחדר שהיה יושב ולומד שם, ונעשה הכל רסיסים וכו', אמרו לו, 'אם היית יושב ח"ו איזה אסון היה קורה!', אמר להם, 'הפוך בדיוק! אם הייתי יושב, שום פגז לא היה נכנס!'. וזה אמת לאמיתה. [כמובן זה לא כל אחד מן השוק יבוא ויגיד 'גם אני אם אני אלמד, שום פגז לא יכנס', כי אולי יכנסו שני פגזים, לא אחד בלבד... אוהבים אותך...]. אבל אנחנו מדברים על אחד שבאמת הפקיר את חייו לעסוק בתורה, ולאחד כזה יש לו הנהגה ניסית.

קדימת תלמיד חכם

מוסיף הרמב"ם, כי מהדברים שאין תלמיד חכם יוצא, "ולא לתשורת המלך", לא לוקחים אותו ל'מילואים' ולא לשום דבר אחר. "ואין מחייבים אותו ליתן המס", הוא פטור מן הכל, "בין מס שהוא קצוב על בני העיר בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש שנאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים, וכן אם היתה סחורה לתלמיד חכם מניחים אותו למכור תחילה, ואין מניחים אחד מבני השוק למכור עד שימכור הוא", הוא קודם לכולם, כי כולנו חיים בזכותו, "וכן אם היה לו דין והיה עומד בכלל בעלי דינים הרבה - מקדימין אותו ומושיבין אותו". הוא ראשון והוא יושב, כך אומרת הגמרא מסכת שבעות (ל:).

סיבת חורבן ירושלים

עוד מוסיף הרמב"ם (שם הלכה יא) "עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאותן", זה הולך ביחד, כשאדם מתחיל לבזות זה מראה שיש לו שנאה בלב, "לא חרבה ירושלים עד שבזו בה תלמידי חכמים, שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים", שמעו טוב איך נקרא תלמיד חכם? מלאך אלהים, "ובזוים דבריו ומתעתעים בנביאיו, כלומר בזוים מלמדי דבריו", זו הסיבה שחרבה ירושלים, לא היה להם זכות וחרבה ירושלים.

מלמדי חוקותי תמאסו

מוסיף הרמב"ם, "וכן זה שאמרה תורה אם בחקותי תמאסו", מה הפירוש בחוקותי תמאסו? דרשו רבותינו באנשי חוקותי תמאסו, "מלמדי חקותי תמאסו", מחכמת לשון הקודש, שהתיבה 'איש' היא נשמטת הרבה פעמים, [למשל 'ותמלא הארץ חמס' (בראשית ו יא), אמרו רבותינו הראשונים - האבן עזרא (שם) וחרביו - ותמלא הארץ 'אנשי' חמס. כך גם אצל דוד המלך ע"ה, 'ואני תפלה' (תהלים קט ד) היינו ואני 'איש' תפלה. ועוד כהנה וכהנה, יש הרבה ראיות]. גם כאן אם בחוקותי תמאסו, לא רק בחוקותי בתורה, אלא ב'אנשי' חוקותי, בחכמים

שעמלים וממיתים עצמם באהלה של תורה, בזה אתם מואסים, ובוה למדנו כבר את כל התוכחה הגדולה, דברים נוראים.

כי דבר ה' בזה

והעונש נורא, "וכל המבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, והרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה", והמשך הפסוק: 'ואת מצוותו הפר, הכרת תכתר הנפש ההיא' (במדבר טו לא). יש כאן כרת כפול, לא מצאנו כזה דבר בשום עוון.

עונש 'כרת'

הרי עונש כרת הוא מהחמורות ביותר, 'כרת' פירושו רבותינו הראשונים רש"י והרמב"ם דהיינו שהוא ימות לפני זמנו, לפני גיל שישים. אם קצבו לו בשמים שיחיה מאה שנה - הוא ימות בחצי ימיו, לא יגיע לגיל שישים. וימות בלי צאצאים, אם היה לו בנים ימותו בחייו, ואם לא היה לו בנים לא יוולדו לו רח"ל ורח"ל. וזה חוץ ממה שמחכה לו לעולם העליון 'תכרת הנפש' כידוע.

הכרת תכרת!

כל זה בשאר כריתויות, אדם שאכל חמץ בפסח - חייב כרת. אדם שאכל ביום הכיפורים - חייב כרת. וכן שאר ל"ו כריתויות שיש בתורה. אבל המבזה תורה ולומדיה, תלמידי חכמים, 'הכרת תכרת', פעמיים!

המבזה ת"ח חייב נידוי

מסיים הרמב"ם (שם הי"ב), "אף על פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם הבא, אם באו עדים שביזהו, אפילו בדברים", רק דיבר דיבור שאינו הגון, לא במעשה של בזיון, כבר "חייב נידוי", חייבים בית דין לקום ולנדות אותו, דהיינו שיהיה מופרש מעדת ישראל לאיזה זמן שלא ידברו איתו וכו'. "ומנדין אותו בית דין ברבים, וקונסין אותו לישראל זהב בכל מקום ונותנין אותה לחכם", כך מבואר בירושלמי (ב"ק פ"ח ה"ו).

עוד מהלכות נידוי

מוסיף הרמב"ם, "והמבזה את החכם בדברים אפילו לאחר מיתה", אחרי שהחכם נפטר, עם כל זה "מנדין אותו בית דין, והם מתירים אותו כשיחזור בתשובה", אם רואים שעשה תשובה ורואים באמת תשובה אמיתית, יתירו הנידוי, "אבל אם היה החכם חי, אין מתירין

אותו עד שירצה זה שנדוהו בשבילי", צריך ללכת ולפייס אותו ולבקש מחילה, "וכן החכם עצמו" מותר לו לנדות לכבודו, "מנדה לכבודו לעם הארץ שהפקיר בו, ואין צריך לא עדים ולא התראה, ואין מתירין לו עד שירצה את החכם, ואם מת החכם באין שלשה ומתירין לו, ואם רצה החכם למחול לו ולא נדהו הרשות בידו".

כמה שהאדם נקי בזה מעלילים כנגדו

למדנו את כל זה כדי שנראה קצת על חומר הענין של כבוד תלמידי חכמים. והמתבונן יראה כי מה שמזלזלים בתלמידי חכמים, הוא ההיפך הגמור מהמציאות האמיתית. יש יסוד גדול (ע' צדקת הצדיק אות קנו), שזה בדוק ומנוסה שמי שיש לו עין פקוחה יכול לראות את זה יום יום במציאות, שבמה שהאדם נקי ממש - בדיוק בזה מעלילים וטוענים כנגדו. ויש לזה הרבה ראיות, נזכיר כמה מהן.

יוסף הצדיק מעריות - והעלילה כנגדו

בפרשת וישב למדנו על יוסף הצדיק, ותואר 'צדיק' אומר רש"י אחד שנקי מעריות, אחד שאין לו שום זיקה ושום שייכות לשום שימצא דשימצא מענייני ערוה ועריות, לזה תיארו אותו בתואר 'צדיק'. וכך היה יוסף הצדיק. 'על מכרם בכסף צדיק' (עמוס ב ו). ובמה מעלילים עליו? מה אומרת אותה מרשעת אשתו של פוטיפר? 'ראו הביא לנו איש עברי לצחק בנו, בא אלי לשכב עמי' וכו' (בראשית לט יד). בדיוק ההיפך ממה שהוא, נקי לגמרי, 'צדיק', בזה העלילו עליו. כי במה שהאדם נקי, בזה בדרך כלל ההדיוטות והעמי ארצות והכלבים הנובחים בזה בדיוק מאשימים אותו.

משה רבינו ע"ה והעלילה כנגדו

אותו דבר אצל משה רבינו ע"ה, שהקב"ה אמר לו 'ואתה פה עמוד עמדי' (דברים ה כח), מלמד שפרש מן האשה כמו שידוע בדברי רבותינו (שבת פז), ומה הלעיוז עליו אותם אלה כת החולקים? מלמד שחשדוהו בחשד מכוער חשד אשת איש. כך אמרו רז"ל (תנחומא פרשת קורח ס"ז).

טענת קורח על משה רבינו ע"ה

כך גם בטענת קורח על משה רבינו ע"ה, שהפסוק מעיד עליו "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב ג), וקורח טוען כנגדו "ומדוע תתנשאו על קהל ה'" (במדבר טז ג).

טענות עשו ולבן כנגד יעקב אבינו ע"ה

גם אצל יעקב אבינו ע"ה ראינו את היסוד הזה, שמידתו היא 'אמת ליעקב' והוא חקוק בכסא הכבוד, והטענות כנגדו היו היפך מזה. עשו טוען 'ויעקבני זה פעמיים' (בראשית כו לו), ולבן אביהן של רמאין טוען עליו שממנו הוא עשה את כל העושר הגדול הזה (בראשית לא א-ב ומלבי"ם שם).

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם

בסוף מסכת ברכות (סד): "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך (ישעיה נד יג), אל תקרי בניך אלא בוניך". תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, זה המציאות שלהם. מה הסיבה לזה, למה באמת תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם?

שלום - שלימות, חטא - חסרון

הביאור הוא, 'שלום' פירושו שלימות. ההיפך מ'שלום' הוא 'חטא'. 'חטא' פירושו 'חסרון', כמו שידוע 'קולע אל המטרה ולא יחטיא' פירושו שהוא קולע בדיוק בנקודה ולא מחסר מהנקודה כלום. 'והייתי אני ובני שלמה חטאים' (מלכים א, א כא), היינו חסרים כמו שתרגם התרגום. 'חטא' זה היפך 'שלום' שזה 'שלימות', 'חטא' זה חסר, זה מקוטע שבור.

תורה מכפרת

והנה ידוע שתורה מכפרת, כשאדם יושב ועוסק בתורה התורה מכפרת בעבורו (ברכות ה). אומרת הגמרא (מנחות קי). שתלמידי חכמים לא צריכים קרבן, כי תורתן זה כפרתן. 'זאת התורה לעולה למנחה ולחטא ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים' (ויקרא ז לו), 'לעולה' דרשו רבותינו (ע' מנחות שם, וילקוט שמעוני ירמיה רמז שא) מלשון לא עולה. לא צריך עולה. ולא חטאת ולא אשם ולא מנחה ולא זבחים וכו'. כי התורה היא תכפר בעדו. גם בירושלמי אמרו כך, והרבה ראיות יש על זה. וכמו שהאריך רבינו הגדול הגאון רבי חיים מוואלאזין ז"ל בספרו נפש החיים (ש"ד פל"א ועוד).

תלמידי חכמים מרבים שלימות על ידי תורתן

תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. הוא מרבה שלימות. כי אין חטאים בעולם. הוא מכפר עליהם על ידי תורתו. שלום וחטא שני הפכים כמו שאמרנו, 'אין שלום בעצמי -

מפני חטאתי' (תהלים לח ד). הסיבה שיש חוסר ב'שלוש', בגלל ה'חטא'. תלמיד חכם מרבה שלום בעולם, על ידי ריבוי לימוד תורה שלו הוא מסלק כל חרון אף ועון מעם ישראל.

הבנאי האמיתי

הבנאי האמיתי, 'אל תקרי בנייך אלא בונייך', שהוא לא מתעסק ובונה כאן בעולם המעשה איזה בנין קטן של כמה קומות, אלא הבנאי האמיתי שמעמיד את כל סדרי הבריאה כולה, שכל הבריאה כולה עומדת מכחו, זה התלמיד חכם.

הלעזה היפך מהאמת

ומה מלעיזים על התלמידי חכמים? את ההיפך הגמור. "מה יש לנו הנאה ממנו", "אין לנו שום תועלת ממנו". או כמו הדיבור שיש כיום "פרזיט!". כך מלעיזים על בני תורה. בעוד שהוא הוא הבנאי האמיתי. אותו שוטה רשע וגם רוח, קם והעיז לומר שבני תורה הם שגורמים את הפירוד והמחלוקת, ההיפך מהאמת שתלמידי חכמים הם שמרבים שלום בעולם. וברגע שאותו רשע פתח את הפה שלו, כל הכלבים ה'חברותות' שלו, התחילו כולם לנבוח במקלה אחת גדולה.

חובת המחאה על כבוד ת"ח

וצריך להרעיש על זה, כשיש 'דליקה' - צועקים ומכריזים 'אש!'. כשיש דבר כזה צריך לצעוק ולמחות על כבוד תלמידי חכמים. ולפחות כל אחד ואחד אצל לבבו ואצל מבני ביתו. הם מפסידים את העולם הזה ואת העולם הבא שלהם בדיבורים הללו, ולא רק זה, הם מגלגלים כל מיני אסונות וצרות על כל כלל ישראל בקטרוג הזה, ולכן צריך כל אחד ואחד למחות מאד בדברים האלה.

אסור להחריש על כבוד ת"ח

כל אחד ואחד בתוך ביתו צריך לעמוד ולהלעז כנגד הלעז הנורא הזה. תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, ועליהם ובזכותם חיים, ועליהם מדברים ומלעיזים?! זה ציפור נפשנו! וצריכים כנגד זה לעמוד ולמחות בתוקף ולא לעבור בשתיקה. אין דרכינו לדבר כדברים האלה, אבל הפעם מוכרחים, זה ציפור נפשנו. אי אפשר להחריש ולשתוק על בזיון תלמידי חכמים.

הקב"ה תובע יקר ת"ח

אומרת הגמרא (ברכות יט), 'שאני צורבא מרבנן דקוב"ה תבע ביקריה'. לא מצאנו בשום מקום שכל כך הקב"ה תובע, רק על כבוד תלמידי חכמים. הקב"ה רחמן מלא רחמים, מוחל על הכל, על כבודו שלו הוא מוחל, אבל על כבוד תלמידי חכמים הקב"ה לא מוותר (וראה דבריו הנוראים של רבי יהודה במסכת שבת קי"ט ב').

ענישו של ירבעם בן נבט

ירבעם בן נבט, היה הרשע היותר גדול שעמד בבריאה, חטא והחטיא והעביר עשר שבטים מכלל ישראל לשמד ולעבודה זרה, והקב"ה לא פרע ממנו כלום, וברגע שהוא נגע בעידו הנביא, שנשלח משהי"ת אליו - על המקום ידו התייבשה (מלכים א יג ד). אומר הזהר הקדוש (ח"ב דס"ד ע"א, ח"ג דרפ"ח ע"א), בא וראה כמה מידתו של הקב"ה, על כבודו שלו - מוחל, על כבוד תורה וכבוד תלמיד חכם, אינו מוחל.

מעשה עם רעק"א זצ"ל

ואסור למחול על כבוד התורה. הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, היה בדורו העניו היותר מופלג, מחל על הכל מכל כל, ופעם אחת ביזו אותו איזה ביזיון, (סיפור ארוך לא נאריך), אמר, 'אני מוחל על הכל, על כבודי אני מוחל, אבל על כבוד התורה אני לא מוחל!', והיה אסון נורא לאלה שזלזלו בכבוד תורתו. אסור למחול על כבוד תורה.

מעשה על הגר"א זצ"ל

בזמנו של הגר"א זצ"ל, מישוהו ביזה אותו, שלח לו הגר"א 'אתה חייב נידוי', התפלאו, כך מתנהגים? שהוא ישלח נידוי על כבודו שלו? - כן! כי זה לא כבודו, זה כבוד התורה. ואסור למחול על כבוד תורה. וחכם מנדה בעצמו כמו שראינו ברמב"ם.

אסור למחול על כבוד התורה

ואם חלילה מוחלים ומוותרים על כבוד התורה, יש נזקים. שאל המלך ע"ה איבד את מלכותו כיון שאותם אנשים רשעים דיברו כנגדו והוא מחל להם (יומא כב סע"ב). אסור למחול על כבוד תורה.

מעלת מי שיש לו חלק עם עמלי תורה

אשרי אדם שזכה שיש לו חלק בתורה, שיש לו בן שעוסק בתורה, אשרי שזכה שיש לו חתן תלמיד חכם, אשריו ואשרי חלקו. הוא צריך לעמוד מבוקר ועד ערב ולהודות לקב"ה בכל פה וכל לשון של הודאה שיש לו חלק ונחלה בתורה.

לא תשתכח תורה מישראל

ודאי שעצת רשעים לא תקום, והקב"ה יפיר עצתם. אין ספק. הקב"ה הוא לתורתו יותר מכל דבר אחר. רבי שמעון בר יוחאי הבטיח לנו שהתורה באמת תעמוד לנצח, "חס ושלום שתשתכח תורה מישראל, שנאמר (דברים לא כא) כי לא תשכח מפי זרעו" (שבת קלח סע"ב). יש הרבה אופנים שלא לפי שכל אנושי ולא לפי ראיית אנוש לדעת איך הקב"ה ינהג וינהל את העניינים.

התורה גלתה ולא ארע נזק ולא יהיה נזק לתורה וללומדיה

כלל ישראל עבר תקופות קשות, עבר צרות והרבה גלויות, והלזו של תורה לא נעקר ולא נשבר, תמיד צמח. בכל מקום. התורה גלתה לכמה מקומות, הייתה בארץ ישראל, סבלנו, היה חורבן, עברו לבבל, היו בכל אלף שנים, ועמדה תורה בבל עד רב האי גאון (שהיה אחרון הגאונים וגדול במעלה יותר מכולם כידוע), ואחר פטירתו של רב האי גאון ז"ל, עברה התורה לצפון אפריקה, וגם שם היה צרות צרורות, עד שרבינו הרי"ף ז"ל מעמודי ההוראה, כשהיה זקן למעלה מתשעים שנה, היה צריך לברוח ולעזוב את עירו פאס ועבר לספרד, וגלתה תורה לספרד. וכך גם בארצות אשכנז, היה צרות וגלויות ועברו וגלו ממקום למקום - ותורה עמהם. וכיום חזרה תורה לארץ ישראל. ויש מי שדואג לה. אנחנו בטוחים ושנאננים שלא יהיה נזק לתורה.

מעשה נורא על מחר"י בן לב ז"ל

אבל מצד שני צריכים לדעת שצריכים למחות בכבוד תורה, ואסור לשתוק על בזיון תלמידי חכמים. כששותקים זה יכול להביא חלילה חרון אף. בספר קורא הדורות (דף ל"ז ע"ב) מספר מעשה, מה שהוא הכיר וידע מקרוב, בן דורו, על הגאון רבי יוסף בן לב, מהריב"ל ז"ל, שהוא היה מגדולי הגדולים בדורו לפני קרוב לארבע מאות שנה, היה גדול הדור, אפילו מרן הבית יוסף היה שואל אותו שאלות. ואחרי גירוש ספרד, הוא הגיע לסאלוניקי והיה שם רב, ופעם אחת היה לו דיון בבית דין, ישבו אצלו שני אנשים, אחד היה עשיר אלים עז פנים, (יש הרבה בעלי עושר שחושבים שכיון שיש להם כסף הם כבר רוכבים על כולם, והוא המלך, וכולם צריכים לכרוע לו ברך ולהשתחוות לו כמו המן הרשע...), ומהריב"ל הוציא פסק דין וחייב את העשיר. וזה

חרה לו לאותו עשיר עד מאד, איך לא חולקים לו כבוד, (הרי הוא 'בנק מהלך'... איך לא חולקים כבוד לכספו?!). אמר בלבו אני יעניש וישיב לרב על הפסק דין כנגדי. וכך היה.

יום אחד הרב הלך ברחוב, ובא אותו עשיר לפני כולם, ונתן לו סטירת לחי. והוא היה גדול הדור, וכולם ראו ושתקו. אמנם נאנחו והצטערו, אבל אף אחד לא פצה פה, כי פחדו מאותו עשיר שהיה ידוע כ'גברא אלימא'. מי יודע מה יכול לעשות אם ימחו בו. אף אחד לא בא לעזרתו של מהריב"ל.

ומהריב"ל בכה, אמר, 'כך? עיר ואם בישראל סאלוניקי, ואף אחד לא יבוא לעזור ולמחות על כבוד התורה?!'. וכי כבוד תורה הפקר? הרי מהריב"ל היה 'דרופקי דאורייתא', 'ארון הברית', כלשון חז"ל במדרש שיר השירים רבה (פ' א ס"ו ב) על החכם המלמד תורה, ומכים אותו בפהרסיא קבל עם ועדה וכולם שותקים!?

ובו בלילה, פרצה שריפה בעיר סאלוניקי ופרצה מגיפה בעיר, והיה זמן שמתו שם שלוש מאות איש וארבע עשרה (כמנין שדי) ביום אחד, ונשרף רוב הרובע היהודי שם, חמשת אלפים בתים וכו'. והכל משום כבודו של מהריב"ל. כי אם אין דין למטה - יש דין למעלה.

למחות כדי שלא יוקלש האיסור בעינינו

אדם שומע פעם פעמיים שלוש דברים אלו כנגד לומדי תורה, ובסוף האיסור נקלש בעיניו. אומר 'מה בכך', ויותר מזה, 'אולי הם צודקים?!', ולכן צריכים למחות בתוקף, ולא לוותר כי הוא זה. זה ציפור נפשנו. איסור לוותר בדברים האלה. וחובה למחות ולהרעיש כדי שלא יוקלש האיסור אצלנו. וה' יעזרנו.

חידו"ת פרשת וישלח

א. בענין רק זרע אברהם גידלו צאן

בראשית (ל"ב י"ג): "וילין שם [יעקב] בלילה ההוא, ויקח מן הבא בידו מנחה לעשו אחיו, עזים מאתים ותישים עשרים רחלים מאתים ואילים עשרים, גמלים מיניקות ובניהם שלשים וגו', ויתן ביד עבדיו עדר עדר לבדו וגו', ויצו את הראשון לאמר כי יפגשך עשו אחי ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך, ואמרת לעבדך ליעקב מנחה הוא שלוחה לאדני לעשו והנה גם הוא אחיננו".

וראיתי בספר שפתי כהן על התורה (שם דמ"ד ע"א) שכה כתב: "יעקב עשה בחכמה ואמר אני אעשה דבר שעשו עצמו יפנה אל המנחה, מה עשה, שם בהמה דקה שהם העזים והרחלים ראשונה, וצוה לראשון שילך בדרך סלולה וישים העדר לפניו והוא אחריו, וכשיראה עשו כך על כרחו ישאל, כי יראה דבר תימה, וזהו ושאלך לאמר שעל כרחו ישאל, ויאמר אמירה אחר אמירה, למי אתה שאין דרך לגדל בהמה דקה אלא זרעו של אברהם, אבל שאר העמים היו רועים בהמה טמאה שנאמר ברעותו את החמורים" וכו'.

והנה מה שכתב: "שאיין דרך לגדל בהמה דקה אלא זרעו של אברהם, אבל שאר העמים היו רועים בהמה טמאה", איני מבין, והלא ספר בראשית מלא שגם שאר האומות גידלו צאן, הנה עיין בראשית (ד' כ'): "יבל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה", ופירש רש"י: "אבי יושב אהל ומקנה, הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום זה הולך ותוקע אהלו במקום אחר".

ובן מצינו גבי אבימלך **הפלשתי** שכתוב (בראשית כ' י"ד): "ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים ושפחת ויתן לאברהם" וגו', ושם (כ"ט ז') כשיעקב מגיע לחרן ומדבר עם רועי חרן כתוב: "ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה השקו הצאן ולכו רעו, ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים וגללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן". ולבן הארמי ופרשת צאנו ידועה.

ועוד גבי שמעון ולוי שבאו לשלול את העיר **בני שכם הכנענים** כתוב שלקחו (בראשית ל"ד כ"ח): "את צאנם ואת בקרם ואת חמוריהם ואת אשר בעיר ואת אשר בשדה לקחו".

ובזאת נמצא גבי אנשי מצרים מבואר שהביאו ליוסף את צאנם למחייתם ככתוב (בראשית מ"ז י"ז): "ויביאו את מקניהם אל יוסף ויתן להם יוסף לחם בסוסים ובמקנה הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם בכל מקניהם בשנה ההיא".

אשר על כן הקדמה זו שכתב בעל שפתי כהן ז"ל "שאיין דרך לגדל בהמה דקה אלא זרעו של אברהם, אבל שאר העמים היו רועים בהמה טמאה", איני מבין וצלע"ג.

ב. בענין שפירה בדברים

ה' סיון תשנ"ג.

בראשית (ל"ד א'): "ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב, לראות בכנות הארץ, וירא אותה שכס בן חמור החוי נשיא הארץ" וגו'.

והיום ערב חג מתן תורה ה' סיון תשנ"ג הייתי לומד בספר "והזהיר" המיוחס לחד מן קמאי דקמאי רבי חפץ אלוף ז"ל, וראיתי שם (פרשת בחקתי דקכ"ט ע"ב) שהביא מדרש רבותינו: "אמר רבי שמואל בר נחמני הנודר ומשהא את נדרו סוף בא לידי עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפכות דמים, ולשון הרע ממי אתה למד מיעקב אבינו שנדר ושהא את נדרו ובא לידי עבודה זרה שנאמר ויאמר יעקב וגו' הסירו אלהי הנכר וכו', ולגלוי עריות מנין שנאמר ותצא דינה בת לאה וירא אותה שכס בן חמור שפירה בדברים, וישכב אותה כדרך כל הארץ, ויענה במשכב זכור".

ובהערות היקרות "ענפי יהודה" שעל ספר והזהיר שם כתב: "מקור הדברים במדרש ויקרא רבה (פל"ז ס"א), ושם ליתא מקצת מהמובא בספר והזהיר, ומה שכתב בספר והזהיר שפירה בדברים כוונת המדרש לפרש ויקח אותה שלקח אותה בדברים, ותיבת שפירה אינו מובן" עכ"ל.

ולדידי פשיטא לי שנפלה בהעתקה טעות כל שהוא במקצת אות, ובמקום **שפירה** בדברים, צריך לומר **שפיתה** בדברים, וכההיא דמצינו במדרש תנא דבי אליהו (פכ"ח ס"ט): "שפיתה אותם בדברים". וזה ברור אצלי בס"ד.

ועוד אעורר על טעות נוספת שהזדקרה בדברי ספר והזהיר (שם דף ק"ל סע"ב): "המשל אומר בין חיה למילדת הלך בן של עניה ושניהם נעשו. פינחס נסתלקה ממנו רוח הקודש, ויפתח נענש בנישול אברים", והנקודה נקבעה שלא במקום הנכון, והיא צריכה להיות אחרי תיבת עניה, ועיין מדרש ויקרא רבה שם.

איברא דעיינתי במדרש בראשית רבה (פ"ב ס"ה) והכי איתא התם: "וירא אותה שכס בן חמור רבי שמואל בר נחמני אומר שגלה בה דרועה וישכב אותה ויענה וישכב כדרכה ויענה שלא כדרכה", ופירש במתנות כהונה: "שגלה בא דרועא, יש לפרש נתגלה בה זרוע שלה ובילקוט לא גרס לה", וראיתי בפירוש מנחת יהודה שם (דף תקנ"ו) שכתב: "בכתבי יד הגירסה שגרו בה דרעה, ולא הועתק מדרש זה לא בילקוט ולא בלקח טוב ולא בשכל טוב" וכו', ועיין שם מה שהאריך בדברים, וצ"ע.

וה**אידנא** מצאתי במדרש קהלת רבה (פ"י ס"ח): "שכס בן חמור החוי שנקרא נחש ונשך אותה [את דינה], ויקח אותה פתה אותה בדברים, וישכב אותה בדרך ארץ, ויענה במשכב זכור". [מה שיש להבין שאמר משכב זכור גבי דינה, מובן היטב עם דברי רש"י ז"ל בסנהדרין (נ"ד ב' סד"ה חייב שתיים) עיין שם].

ותל"ת מפורש להדיא שצדקה הגהתנו, שבמקום **שפירה** בדברים הכתוב בספר והזהיר, צריך לומר **שפיתה** בדברים, ואיצטמיר חצבא דילן, ומן התימה שבהגהות "ענפי יהודה" לא הרגיש בזה, וגם לא הביא דברי מדרש קהלת, כן יעזרנו האל ב"ה תמיד לכויין לאמת אמן.

ג. בענין טעם שנתחייבו בני שכם מיתה

בראשית (ל"ד כ"ה): "ויהי ביום השלישי בהיותם כאבים, ויקחו שני בני יעקב, שמעון ולוי אחי דינה, איש חרבו ויבאו על העיר בטח, ויהרגו כל זכר, ואת חמור ואת שכם בנו הרגו לפי חרב". וכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים (פ"ט הי"ד): "כיצד מצווין הן על הדינין, חייבין להושיב דינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם, ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו".

והרמב"ן ז"ל בביאורו לבראשית (ל"ד י"ג) כתב: "ומה יבקש בהן הרב [הרמב"ם] חיוב, וכי אנשי שכם וכל שבעה עממין לא עובדי עבודה זרה, ומגלי עריות, ועושים כל תועבות ה' היו, והכתוב צווח עליהן בכמה מקומות (דברים י"ב ב') על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן וגו', לא תלמד לעשות וכו' (שם י"ח ט'). ובגילוי עריות כי את כל התועבות האל עשו וכו' (ויקרא י"ח כ"ז), אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם הדין.

אבל ענין שכם, כי בני יעקב, בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים רצו להנקם מהם בחרב נוקמת, והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם, וסרים אל משמעתו, ואין הברית אשר נמולו נחשב בעיניהם למאומה כי היה להחניף לאדוניהם, ויעקב אמר להם בכאן כי הביאוהו בסכנה שנאמר עכרתם אותי להבאישי, ושם ארר אפם כי עשו חמס לאנשי העיר, שאמרו להם במעמדו וישבנו אתכם והיינו לעם אחד, והם היו בוחרים בהם ובעטו בדבורם, ואולי ישוּבו אל ה' והרגו אותם חנם, כי לא הרעו להם כלל וזהו שאמר כלי חמס מכרותיהם".

ולרבינו אלעזר מגרמייזא ז"ל בעל הרוקח בפירושו לתורה בראשית (ל"ד כ"ה דף רנ"ג) מצאתי שכה כתב: "גוי שציער את ישראל חייב מיתה לכך הרגום [בני יעקב את בני שכם] עיין שם.

ובתב הגאון שר התורה אדמו"ר רבי צדוק הכהן זצ"ל מלובלין בספר פרי צדיק ספר דברים (מאמרי ראש השנה סימן כ"א): "אומות העולם נצטוו רק בשבע מצוות, ואין רשאים להוסיף שום מצוה מדעתם, רק או יתגייר ויקבל כל המצוות, או יעמוד בתורתו, ומזה הטעם נתחייבו אנשי שכם מיתה, מפני שהוסיפו מצות מילה שלא לשם גירות".

וזה טעם חדש למה נתחייבו בני שכם מיתה, והוא לא כרמב"ם ז"ל ולא כרמב"ן ז"ל, ולפי שעה נעלם ממני מנין לנו טעם זה ומה מקורו, ועיין היטב בדברי הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים (פ"י ה"ט) ובכל הנסמן בארוכה בספר המפתח שם (דף תקע"ח) וצ"ע.

וגם לכאורה יש להבין לפי דרכו ז"ל אם אכן בני שכם חייבים מיתה היו, אחר שבני יעקב הם הם אמרו להם בחכמתא לעשות כן ולמול את עצמם, והאם זה נקרא "שהוסיפו [מדעתם] מצות מילה שלא לשם גירות", ועיין.

ובספר שפת אמת על התורה (פרשת לך לך, תרמ"ח, דכ"ו ע"ב) כתב: "סוד המילה ערלה חפאי עליה ונתגלה רק לבני ישראל, וכן שבת קדש אות היא ביני וכו', וגוי שמל או ששבת חיב מיתה", ולכאורה דברי קדשו כדברי הגאון רבי צדוק הכהן זצ"ל שגוי שמל חייב מיתה, ועיין מה שכתב בזה בהקדמת ספר פסקי תשובה ח"א, וצ"ב, כנ"ל.

תדפיס מספר שנות חיים כת"י - ענייני אריכות ימים

סימן יח

א. בית הכנסת [זהירות בקדושתו]

וכן כתב רש"י נדה (י"ג א'): "שכינה שורה בבית הכנסת", ורש"י זל בפירושו לשיר השירים (ו' ב') כתב: "משרה שכינתו עליהם בבתי כנסיות ובתי מדרשות" עיין שם.

ובתב בספר קב הישר (פרק ג'): "דירת השכינה שם היא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות", וכן הוא שם (פרק ל"ז), וכתב עוד שם בקב הישר (ס"פ נ'): "כי כותלי בית הכנסת הם קדושים מאוד, ואור השכינה חופפת עליהם תמיד, ולכך מנהג כשר לנשק הכותלים של בית הכנסת מחמת הקדושה, וראיה מהמדרש, והובא בילקוט שמעוני יחזקאל (פרק ט' רמז ש"ג) ויצא כבוד ה' מעל מפתח הבית, משל למלך שיצא מפלטין שלו והיה מנשק בכתלים מגפף בעמודים, ואמר הוי שלום ביתי, הוי שלום פלטין שלי, כך היתה השכינה מנשקת ומגפפת בבית המקדש הוי שלום ביתי ומקדשי ע"ש, ועכשיו בגלות הזה בתי כנסיות הן דירות השכינה, ועל כן צריכין אנו לנהוג בבתי כנסיות שלנו כבוד וקדושה, ולא להראות בהן קלות ראש, וכל המתפלל באימה ובריאה ובכוונת הלב, זוכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו" ע"ש, ובספר יערות דבש ח"ב (סוף דרוש ז') כתב: "בכל בית הכנסת שכינה שרויה", וכתב החיד"א ז"ל בספרו חומת אנך מלכים א' (י"ב ט"ז): "בתי כנסיות ובתי מדרשות שנקראו אהלים שם יש השראת שכינה", ועוד עיין לו בספרו שו"ת יוסף אומץ (סימן ל"ז), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (סימן כ"ג, וסימן כ"ד) עש"ב.

א. כתב רבינו אפרים מבעלי התוספות ז"ל בפירושו לתורה שמות (כ' כ"א דף ו"ג) הנכנס בכלי זיין בבית הכנסת - מקצר ימיו של אדם ע"ש.

וראיתי לגאון רבי חיים פאלאגי ז"ל בהקדמת ספרו עתרת החיים (ד"ה ע"א) שכתב: "וזה ראיתי בספר שלחן ארבע דכתב וכן בענין התפילה לישא סכין בחגורתו מהאי טעמא אסור שהתפילה מארכת ימים" ע"ש.

וספר שלחן ארבע איני יודע מהו ומיהו, ובספר שלחן של ארבע לרבינו בחיי ז"ל כעת לא מצאתי שכתב כן, אבל כדברים הללו נמצא בספר תשב"ץ קטן (סימן ר"ב) ועיין מה שכתבתי בס"ד בהגהותי לשם הנדפסות בירושלם תש"ל, ומשם בספר ארחות חיים (הלכות בית הכנסת אות ז'), ובספר כלבו (סימן י"ז), והביא הדברים מרן בבית יוסף או"ח (סימן קנ"א), ועיין שם בברכי יוסף, וערוך השלחן, ושו"ת ציץ אליעזר ח"י (סימן י"ח) ואכמ"ל.

ובמעמו של דבר יש לומר דבית הכנסת, בית משכן השכינה, כאומרם ז"ל במסכת מגילה (כ"ט א') ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות שבבבל, ובספר זהר הקדוש ח"א (ד"פ ע"א): "**בי כנישתא אתר דדיורא דשכינתא**", ובמדרש דברים רבה (פ"ז ס"ב): "לא דיין שאתה מקבל פני שכינה בבית הכנסת, אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות", ובפסיקתא דרב כהנא (דקצ"ג ע"א): "כל זמן שישראל נעצרין בבית הכנסת, הקב"ה עוצר שכינתו עמהן", ועוד בפסיקתא (שם ע"ב) ע"ש,

לשיח שיחת חולין כי אם תפילה ודברי תורה, אמר היינו דאהני להו.

ועל זה אמר מאי קרא דכתיב לשקוד על דלתותי לשמור מזוזות פתחי, הנה כפל ושינה את לשונו, "לשקוד, לשמור", "דלתותי, פתחי". אבל ירמוז, לשקוד על דלתות של בית הכנסת, לשמור מזוזות פתחי הן הם השפתיים, שיחת חולין בבית הכנסת, וכתיב בתריה כי מוצאי מצא חיים. והיינו דאסמיק לכאן יכנס שיעור שני פתחים, כדפירשתי למעלה. על כן מי האיש החפץ חיים לא ישיח שיחת חולין בבית הכנסת, ויארץ ימיו וגו' בקרב כל ישראל" עכ"ל, עיין שם שהארץ בתוכחות מוסר שלא לדבר ח"ו שיחת חולין בבית הכנסת ע"ש.

ורבינו הגדול החתם סופר ז"ל בספר דרשותיו ח"ב (דש"ט ע"ד) כתב: "הקב"ה ברחמיו השאיר לנו מקדש מעט, הם בתי כנסיות ובתי מדרשות, ואם אנחנו נוהגים בהם קודש, אזי הם עתידים להקבע בארץ ישראל, ויש להם גם עתה קדושת ארץ ישראל והתפילות משתלחות לשער השמים, אך אם ח"ו אנחנו נוהגים בהם בזיון, ומדברים בהם דברים בטלים, ההבל של דברים בטלים טמא, ובו מתלבש שר של חוץ לארץ, וגם הוא נעשה בעל הבית בבית הכנסת רח"ל, ומקבל התפילות ומכניסם אל התיצונים, והוי כעובד עבודה זרה, ככל הדר בחוץ לארץ שדומה כמי שאין לו אלוה" עכ"ל"ק.

ולפי דרכו ז"ל למדנו שהמדבר דברים בטלים בבית הכנסת, מלבד דאיהו אזיק לנפשיה, עוד בעטיו של לח"ש דיליה ודיבוריו, מזיק גם לשאר המתפללים שם, ששר של חוץ לארץ נעשה גם הוא בעל הבית בבית הכנסת, ומקבל התפילות ומכניסם אל התיצונים, והוי כעובדי עבודה זרה כנ"ל, וכבר נתבאר בחיבורי הנכחי

והנכנס בכלי זיין שהם כלי מות - לדיורא דשכינתא, מבריה השכינה, דשכינתא חיים איהי עיין בספר זהר הקדוש ח"ב (דקי"ח ע"ב), ומאן דרחיק משכינתא רחיק מחיים ודוק.

ב. כתב בספר ייטב לב על התורה (פרשת כי תבא דמ"ו ע"ב): "אמרתי דרך אסמכתא בעלמא אהא דקאמר איכא סבי בבבל תמה כו', כיון דחזא דמקדמי ומחשכי כו', והוא על פי מה שאמרו במסכת שבת (ס"ו ע"ב) חמרא וחיי לפום רבנן, ושמעתי ממוזלה"ה פירוש הדבר בשם גאון ספרדי, כי על הפסוק ויהי האדם לנפש חיה תרגומו לרוח ממללא, הרי נפש האדם הוא כח המדבר, ובכל דיבור שמוציא מפיו כח החיוני נתמעט, וכדכתיב נפשי יצאה בדברו.

אך זה בדברי עולם הזה, אבל בדברי תורה כתיב תורת ה' תמימה משיבת נפש, וטל תורה מחייהו, והנה איתא בסנהדרין (ל"ח א') אגברו חמרא לדרדקי כי היכי דלימרו מילין, הרי שתיית היין מעורר כח הדיבור לדבר הרבה, אשר על כן המוני עם השותים יין ועל ידי זה מדברים דברים בטלים וכדומה, אם כן בזה ח"ו יתמעט כח החיוני, מה שאין כן בתלמידי חכמים המדברים דברי תורה, להם יאתה דלימרון מילי, וזהו שאמרו חמרא וחיי, לשנות יין ולחיות, הוא לפום רבנן, עד כאן דבריו. [א"ה: עיין בחיבורי הנכחי לקמן (ערך דיבור)].

וזהו שאמרו איכא סבי בבבל, תמה, למען ירבו ימיכם על האדמה כתיב, והטעם בזה, כי אוריא דארץ ישראל מחכים וסייג לחכמה שתיקה, [החכמה תחיה בעליה], וזה סיבה לאריכות ימים, מה שאין כן בבבל לא יחדלו מרוב דברים, והחיות נתמעט. כיון דחזא דמקדמי ומחשכי לבי כנישתא, ששם אסור

לבטח, ואינם נרקבים גופו ועצמותיו, וככתוב בספר ראשית חכמה (שער הענוה פ"ג) "עכ"ל. ועיין שם באריכות דברות קדשו בהך מילתא היוצאים מלב טהור וקדוש זיע"א.

ואכן זו היתה אחת ממידותיו התרומיות, של זקיני הפוסק הגדול המקובל האלקי הגאון רבי יעקב חיים סופר זצ"ל בעל כף החיים, שעם שתמיד היה מצויין מאוד במידת השתיקה כמפורסם, במיוחד ובמסויים היה זהיר בשתיקה בבית הכנסת, וכמו שאמר לי אחד מזקני ירושלם ת"ו, שזכה להתפלל עם זקיני זצ"ל, מר ניהו רבי אברהם הכהן ז"ל, וכה אמר לי: "מר זקינך נהג לומר תפילת "עלינו לשבח" סמוך לפתח בית הכנסת, וכשסיים התפילה - מיד יצא מבית הכנסת ולא נשאר שם כלל, וכל זה כדי שלא לבוא לידי שיחה בבית הכנסת", עד כאן היו דבריו אלי ז"ל.

בחיבורי שובי השולמית ח"ט (סימן א' ובי) הארכתי מאוד בקדושת פיו של התנא רבי יוסי בן חלפתא עש"ב, וכתבתי שם: "הנה בהקדמה לספר ישמח ישראל על התורה (דף ה') שחיבר זקיני הגאון בעל כף החיים זצ"ל, שזכינו בחסד האל ב"ה להוציא לאור בשנת תשמ"ט לפ"ק, כך כתבנו: "וכאן המקום לכתוב את אשר שמענו מאת מעלת כבוד דודינו הגאון הגדול רבי יהודה צדקה (שליט"א) זצ"ל ראש ישיבת פורת יוסף יכב"ץ, שאמר ששני הצדיקים מדור שלפנינו ששמרו על לשונם ולא דברו בחיים חיותם - הרי הם מדברים לאחר מיתה בלא הרף והפסק, והם מרנא ורבנא **החפץ חיים** צוק"ל, וזקננו הסבא קדישא **הכף החיים** צוק"ל.

רבינו החפץ חיים צוק"ל שבטוהר פיו היה כמלאכי רום והמפורסמות אין צריך ראייה, וזכה שחיברו משנה ברורה על השלחן

(ערך עבודה זרה) שער עבודה זרה ואבירה גורם קיצור ימים וסילוק השכינה ע"ש ודוק.

ואלו דברות קדשו של הרה"ק המגיד מקוונץ בספרו ספר עבודת ישראל על פרקי אבות (פ"ה מ"ה): "כתיב ביחזקאל (י"א ט"ז) ואהי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל (מגילה כ"ט א), ובודאי שכל בית הכנסת ובית המדרש, מכוון כנגד בית הכנסת ובית המדרש של מעלה, והתפילות עולות למעלה לבית הכנסת ולבית המדרש של מעלה. לכן צריך להזהר שלא לדבר בבית הכנסת שום דיבור קל, חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים, דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו ואומר אדוני המלך אי אפשרי לדבר עמך רק אדבר חפצי, ובזה הוי דוחק רגלי השכינה ח"ו.

ואף תפילת שאר העם המתפללין בכוונה, גם כן יוכל להיות ח"ו **שלא תקובל תפילתם בעון האחרים**, ומכל שכן בשעת חזרת הש"ץ ובשעת קריאת התורה, שצריך לשמוע דברי הש"ץ, כי הוא דוגמת משה שעמד בהר סיני והשמיע הדיבור מפי הגבורה לישראל "על"ק.

ובחיבורי תוספת חיים (ס"ו ו') שעל ספר צוואה מחיים הנדפס בירושלם ת"ו שנת תשל"ו, הבאתי מדברי קדשו של הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו תוכחת חיים (פרשת תרומה) שהאריך מאוד בעניני קדושת בית הכנסת, והחייב להשמר משיחה בטלה בבית הכנסת, ובתוך דבריו שם (דף קע"ג) כתב: "ומלבד כמה מעלות טובות ותועליות שמצינו במי שנהנה שלא לדבר בבית הכנסת שיחה בטלה בחיים חיותו, **שיראה זרע, ויארץ ימים, וחפץ ה' בידו יצלח**, ולא ימות לשחת, ולא יחסר לחמו כדברי רז"ל והמפרשים וכנ"ל, עוד בה כי לאחר מותו תנוח נפשו בקבר לשכון

"מנהיג", שתקבע הלכה כמותו ועל פיו ינהגו, כיון "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר", וכמשנ"ת היטב דוק והבן.

ושם בחיבורי שובי השולמית ח"ט הבאתי מפי ספרים וסופרים יסוד נורא שכל שפיו טהור וקדוש זוכה יותר לאמיתותה של תורה ונקבעת הלכה כמותו והוראת ההוראה תלויה בקדושת הפה, וכבר הארכתי מפי ספרים וסופרים בחיבורי שובי השולמית ח"ט הנ"ל (שם) על עוצם קדושת פיו הנוראה של התנא רבי יוסי ושהיה מופלג בזה למאוד מאוד, עוד משחר טל ילדותו כמפורש במדרש תהלים (פ"ג ס"ג), ובשבת (ק"ח ב') ושם בפירוש רש"י ז"ל ובדברי רבינו המאירי ז"ל, עיין בדברינו שם באריכות וצרף לכאן.

ולפי זה מובן היטב מדוע לדעת רבים הלכה כרבי יוסי אף "נגד רבים", ומדוע הלכה כמותו "ברוב מקומות", כמבואר בדברינו בשובי השולמית שם ודוק היטב.

ובזה אני מסביר לעצמי, מדוע התנא רבי יוסי זכה שמשמעין מילוי ועליו אומרים תמיד "כבר הורה זקן", כההיא דשבת (ג"א א'), ויבמות (ק"ה ב'), וסנהדרין (כ"ד א') שקדושת פיו הטהור גרמא ליה ודוק.

ערוך נלמד בכל יום תמיד בכל תפוצות ישראל בלי הפסק, וכמוהו ממש זקנינו הסבא קדישא זצוק"ל שהיה מפורסם בפה קדוש וטהור ומצויין במידת השתיקה עד להפליא, ואף חיבורו כף החיים על השלחן ערוך נתפרסם ונלמד תדיר ותמיד בכל העולם כולו, ואפשר לומר שהאיש היהודי אינו יכול לנהוג אורחות חיים בלא ספרי המשנה ברורה וכף החיים שזכו להיות מראשי המדברים בעניני אורח חיים ועל פיהם יתנהגו, עד כאן מדברי דודינו הגדול זצ"ל.

ולפי דרכו פירש אחי הג"ר ראובן נסים סופר שליט"א, מאמר החכם מכל אדם בספר משלי (כ"א כ"ח) "ואיש שומע - לנצח ידבר", והכוונה איש אשר בחייו אינו אלא בבחינת שומע בלבד ולא בבחינת מדבר, הוא הוא שיזכה לנצח לדבר על ידי שבכל הדורות יעמיקו ויחזרו על דברי תורתו וילמדו במשנתו ושפתיו דובכות בקבר.

וראיתי בכיארור רבינו הגדול הגר"א זצ"ל למשלי שם שכתב שאיש שומע יזכה בשכר זה שלנצח ידבר "שינהיג את כולם", ודבור מלשון הנהגה, כמו דבר אחד לדור (סנהדרין ח' ב') ודוק.

ולאמור יובן במשנה עומק ותוקף, שאיש שומע לנצח ידבר, דהיינו לשון דבר

ב. בית הכנסת [זהירות בהשכמה]

יהושע לבניה קדימו וחשיכו, ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתאריכו חיי, אמר רבי חייא בר רבי חנינא מאי קרא אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום וגו', וכתוב בתריה כי מוצאי מצא חיים" ע"ש.

ברכות (ח' א'): "אמרו ליה לרבי יוחנן, איכא סביי בבל, תמה ואמר למען ירבו בניכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמרו ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו, כדאמר רבי

כתבי היד של התלמוד הנוסח הוא בית המדרש, ולא בית הכנסת ודוק].

ולעומת זה במדרש תנא דבי אליהו רבה (פי"ט ס"ו) והובא בסידורים: "אשרנו כשאנחנו משכימים ומעריבים לבתי כנסיות, ובתי מדרשות". כאן הזכירו גם בית הכנסת וגם בית המדרש, דוק ועיין.

וראיתי לחסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל באגרת התשובה (אות י') שכה כתב: "חייב אדם להשכים לבית הכנסת, שכך אמרו רבותינו ז"ל כל המשכים ומעריב לבית הכנסת מאריך ימים, ועוד אמרו (ברכות מ"ז ב') הנמנה מעשרה ראשונים נוטל שכר כולם" וכו'.

ופשוט שמקור דבריו ז"ל במה שכתב: "שכך אמרו רז"ל כל המשכים ומעריב לבית הכנסת מאריך ימים", נובע מהא דברכות (ח' א'): "אמרו ליה לרבי יוחנן איכא סבי בבבל תמה ואמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב, אבל בחוצה לארץ לא, כיון דאמר ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא, אמר היינו דאהני להו כדאמר רבי יהושע בן לוי לבניה קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורוכו חיי" ע"ש.

ובחיבורי ויחי יעקב (סימן ה' דף כ') כתבתי בס"ד דהא דאמר **רבי יהושע בן לוי** בברכות (מ"ז ב'): "לעולם ישכים אדם לבית הכנסת כדי שיזכה וימנה עם העשרה ראשונים ונותנין לו שכר כנגד כולם", לטעמיה אזיל במה שאמר גם לבניו קדימו וחשיכו ועיילו לבית הכנסת ע"ש, ועכשיו אני רואה שיש לומר שכבר רבינו יונה ז"ל רמז לזה בדרך שתיקה ודוק היטב.

אלא דהא יש להבין, דמהו זה שכתב רבינו יונה ז"ל **חייב** אדם להשכים וכו',

פירש רש"י ז"ל: "מקדמי שחרית, מחשכי ערבית, כלומר מאריכין בבית הכנסת. ועיין שם בספר פני יהושע ובספר בן יהוידע ועוד.

ורבינו ישראל אלנקווה ז"ל הי"ד בספרו מנורת המאור ח"ד (דף ת"ו) הביא ממדרש חז"ל: "ששה דברים מאריכין ימיו של אדם, והקרן קיימת לעולם הבא, ואלו הן, **השכמת בית הכנסת**, ועיון תפילה, וביקור חולים, והכנסת אורחין, והדן את חברו לכף זכות שלא בפניו, ומקדש ביין בערבי שבתות", ועיין בכל המצויין בהערות שם, ועיין בספר כל בו (סימן קי"ח דרצ"ו ע"ב) ובהערות ודוק.

ומפורש בדברות חז"ל שהשכמת בית הכנסת, מביאה לאדם אריכות ימים ושנות חיים, ובס"ד בחיבורי ויחי יעקב (סימן ה') נתבארו בזה פרטים הרבה עיין שם בארוכה וצרף לכאן. ועתה אוסיף מן החדש בס"ד.

שבת (קכ"ז א'): "אמר רב יהודה בר שילא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן, ששה דברים אדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן, הכנסת אורחין, וביקור חולים, ועיון תפילה, והשכמת בית המדרש, והמגדל בניו לתלמוד תורה, והדן את חברו לכף זכות".

ובסידורים דידן כך הגירסה: "אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, וביקור חולים, והכנסת אורחים, והשכמת בית הכנסת", וכו', הרי שלא אמרו השכמת בית המדרש כנוסח התלמוד כנ"ל, אלא אמרו השכמת בית הכנסת, וצ"ע מקור הדברים. [ובספר דקדוקי סופרים שבת שם לא הביא נוסח אחר, ומשמע שבכל

להשכים ולהעריב לבית הכנסת, וכמבואר גבי רבי יהושע בן לוי ובניו דקאמר להו קדימו ואחשיכו, וכנזכר להדיא בברכות שם וצ"ב. [ועיין לקמיה].

והגאון הקדוש רבי מאיר פאפירש ז"ל בספרו אור הישר (עמוד העבודה סימן ו' אות י"ט): "כלל גדול השכמת והערכת בית הכנסת מאריכה ימיו של אדם, ומעלין אותו מטומאה לטהרה", ועיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן ה' דף כ'). [ולדברי מהר"ם פאפירש ז"ל דלעיל יש להוסיף ולהשוות דברי הרב בעל שבט מוסר (פרק מ"ה אות י"ד): "וכל המשכים לבית הכנסת זוכה לרוח טהרה" ודוק].

ומה גם דהלכה זו שהנמנה מעשרה ראשונים נוטל שכר כולם, אינה דווקא בתפילת שחרית, אלא אף במנחה וערבית, וכמפורש בדברות רבותינו הפוסקים ז"ל ועיין לזקני הגאון ז"ל בספרו כף החיים (סימן כ"ה אות י"ה, וסימן צ' אות צ"ט) ועיין.

ובהיותי בזה מצאתי בס"ד במדרש תנחומא (פרשת מקץ ס"ט) שכך אמרו שם: "אימתי עת רצון בשעה שהציבור מתפללין, לפיכך צריך אדם להשכים לתפילה, שאין לך גדול מן התפילה", הרי שרז"ל נקטו צריך שישכים להתפלל, וכבר נודע דבשימוש לשון "צריך" מצינו פעמים הרבה שהוא לעיכובא, וכמו שהארכתי מאד בס"ד בזה בחיבורי מאמר יעקב (סימן ל"א) ובס"ד שם הראיתי דבר חדש לענ"ד היא מחלוקת אמוראים בירושלמי פסחים (פ"ב ה"ד ד"ו סע"ב) ע"ש, ואולי מכאן נמי נפקא ליה לרבינו יונה ז"ל ולכן כתב: "חייב אדם להשכים לבית הכנסת" ודוק.

ודע דהגאון רבי עקיבא איגר ז"ל בתשובה שבסוף ספרו דרוש וחידוש השלם (דע"א סע"ד ד"ה על שאלת) לחלק יצא בגדר צריך אם

דמהיכא נפקא ליה דחייב. ופשט לשונו מורה דמהא דאמרו רז"ל שהמשכים לבית הכנסת מאריך ימים נפקא ליה, ויש להבין דאטו כל הני מילי דגורמים לאריכות ימים המבוארים במגילה (כ"ז ב' וכ"ח א') חיובא ניהו הואיל ומאריכים ימים, וזו לא שמענו.

אדרבה גדולי הקדמונים ז"ל כתבו דכל המבואר במגילה שם אינם אלא מילי דחסידותא דלא זהירי בהו אינשי, והואיל ואותם תנאים ואמוראים נזהרו בהם טובא לכך האריכו ימים, וכמבואר לחד מרבנן בעלי התוספות הוא רבינו יהודה ב"ר קלונימוס ז"ל בספרו המופלא יחוסי תנאים ואמוראים (ערך רבי זכאי, דף קנ"א): "כל אותם זכויות [הנזכרות במסכת מגילה], הן דברים שאין בני אדם רגילין להזהר בהן ונוהגים בהן קלות ראש, והם [ר"ל חכמי התלמוד שנזכרו במגילה התם] נזהרו בהן כל ימיהם", עיין שם בארוכה כל דבריו, ועיין בפתיחה לחיבורי זה.

ומצאתי לו חבר מתקיפי קמאי מר ניהו רבה רבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן ר"י) שכה כתב: "אם ראית תלמיד חכם שהאריך ימים, דע לך שהוסיף דקדוקים על חבירו, דברים שאינן כתובים בתורה שהרי בפירוש אמרו במסכת מגילה (כ"ז ב' וכ"ח א') במה הארכת ימים וכו', ואין שם דבר אחד מן התורה אלא דקדוקי סברה שאינן של תורה" וע"ש, ועיין בזה לרבינו הרמח"ל ז"ל בספרו מסילת ישרים (פרק י"ח), ובחיבורי ויחי יעקב (סימן ל"ח), אבל שמפני שהדבר גורם לאריכות ימים, יהא הדבר בגדר חיוב זו לא שמענו, וצ"ב.

ועוד יש לי להבין דאחר שמקור דברי רבינו יונה ז"ל הוא בדברי התלמוד ברכות (ח' א') וכו"ל, אם כן מדוע לא נקט גם שחייב אדם

חיים", וכן הוא בילקוט שמעוני ח"א (רמז ע"ז), והגע בעצמך אטו זה חיוב גמור, אלא ודאי כוונתם ז"ל שכן הגון ראוי רצוי יאה ונאה לומר, אבל אינו חיוב גמור, ומינה נמי לנדון דידן דמה שנקטו חז"ל ורבינו יונה ז"ל אחריהן "**חייב** אדם להשכים לבית הכנסת", היינו הנהגה טובה. [וכיוצא בזה תמצא בשבת (י"ב א') שאמרו **חייב** אדם למשמש בבגדיו, ואילו מרן ז"ל בשלחנו הטהור (ס"ס רנ"ב) העתיק וכתב: "**מצוה** אדם למשמש בבגדיו" ודוק].

ועזרני השי"ת ומצאתי הכרח והכרע גמור לדברינו, והוא מדברי **רבינו יונה ז"ל** עצמו, שבספר פירושיו על התורה הנדפס עכשיו מכתב יד (פרשת ויקרא דף קס"א) כתב: "ואחרי שהתפילה מעולה כל כך, והיא בזמן התמידים בקר וערב, **ראוי לשבח** המשכים והמעריב בכל יום להתפלל בבית הכנסת, וכמו שאמר הכתוב אשרי אדם שומע לי לשקוד על דלתותי יום יום לשמור מזוזות פתחי כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה" עכ"ל.

הרי מפורש בלשון רבינו יונה ז"ל כאן שראוי לשבח המשכים להתפלל בבית הכנסת, ונראה דיליף לה מקרא דאייתי, דקאמר **אשרי** אדם וגו', ואיצטמידו דברינו בס"ד. [ודוק היטב ובחון לשון רבינו יונה ז"ל כאן שפה נקט המשכים **והמעריב**, ועיין בדברינו לעיל (ד"ה ועוד) ודוק].

גם דע שמצאתי לרבינו יונה ז"ל בספר פירושיו על התורה (ס"פ תרומה דף קל"ו) שכה כתב: "ראוי שלא להניח התפילה בבית הכנסת, אף על פי שרגיל להתפלל בה, אפילו בשביל [בית] כנסת אחרת, משום קביעות התפילה, וכל שכן בבתי אבלים ובבתי חופות". ויש להבין מאי אף על פי דקאמר, וי"ל. [ושמא הוא טעות. סופר].

הוא לעיכובא או רק לכתחילה, דאם נקטו חז"ל לשון צריך על הגברא, כגון הקורא קריאת שמע **צריך** שישמיע לאוזניו, הוי בדרך חיוב מצוה ואינו מוכרח דמעכב בדיעבד, אבל אם אמרו לשון זה על החפצא, כגון **אותיות צריכות** זיון תגין, משמע דדרך הכשר האותיות כך הם, וזהו גוף כתיבת האותיות, ובלאו הכי לא מתכשרו ע"ש, ולפי זה גם כאן דנקטו: "לפיכך **צריך אדם** להשכים לתפילה", אינו לעיכובא ודוק. [ומה שיש לעמוד ולהעיר בדברי הגרע"א ז"ל נתבאר בארוכה בחיבורי מאמר יעקב שם ואכמ"ל].

והאיר השי"ת עיני ומצאתי במדרש משלי (פ"ח סימן ל"ד): "אשרי אדם שומע לי, לשקוד על דלתותי לשמור מזוזות פתחי, אלו שערי תפילה **שחייב** אדם להשכים לבית הכנסת".

הרי לנו מפורש באר היטב ממש כלשון רבינו יונה **חייב** אדם להשכים לבית הכנסת, ונתתי הודאה להשי"ת על חלקי ההראות שכל תיבה ותיבה מלשון הזהב של רבותינו הראשונים כמלאכים זיע"א חצובה מספירגון רבותינו חכמי התלמוד והמדרש ע"ה, ומשנתם סלת נקיה.

ובם"ד נראה לי לומר דאף דנקטו חז"ל וכן רבינו יונה **חייב** אדם להשכים לבית הכנסת, אינו חיוב גמור אלא הנהגה טובה, שהרי לא אישתמיט שום פוסק מלהביא חיוב זה.

ואל תתמה על החפץ דרבותינו אומרים **חייב** אדם, ואנו אומרים דהיינו הנהגה טובה, שהרי כזאת מצינו הרבה בדברותיהם, וכאן אביא רק אחד לדוגמא מה שאמרו בפרקי רבי אליעזר (פרק נ"ב): "**חייב** אדם לומר בעטשתו

בחיוב הזהירות להתפלל בבית הכנסת, מדוע הוא ז"ל לא הביא את דברי רבי מאיר לזהיר העם שיבואו לבית הכנסת, שהרי מי שאינו עושה כן חייב מיתה רח"ל.

תשובתו בצדו, דגירסת רבינו יונה ז"ל במסכת דרך ארץ רבה לא היתה כאשר הגירסה לפנינו "רבי מאיר אומר כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו הולך לשם חייב מיתה", אלא גירסת רבינו יונה ז"ל כך היא: "רבי מאיר אומר כל מי שיש לו בית המדרש בעירו ואינו הולך שם חייב מיתה", ולא גרס רבינו יונה ז"ל כל מי שיש לו בית הכנסת, וכמפורש לו להדיא בספרו שערי תשובה (שער ג' אות קי"ד) ודוק היטב. וחיילוף זה מצוי הוא, ועיין בחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (סימן כ"ג אות ב').

ובמעמא דמילתא דהמשכים ומעריב להתפלל שזוכה לאריכות ימים לא ראיתי כעת שדיברו רבותינו נ"ע אשר הם לנו לעינים. ואכתוב אני עני את הנראה לי בס"ד.

ולענ"ד יובן עם מה שמבואר אצלינו בחיבורי ברכי נפשי ח"ב (סימן י' דף קס"ו) וש"נ, ובארוכה בפתיחה לחיבורי זה, שכל שיש חיבור לשכינה - יש אורך ימים ושנות חיים כי באור פני מלך חיים.

והשתא דאתינן להכי יובן נמי מדוע המשכים להתפלל יאריך חיים, שהרי אמרו בספר הזהר הקדוש ח"ב (דקל"א ע"א): "זכאה עמא קדישא דמאריהון בעי לון, וקרא לון לקרבא לון לגביה, כדין עמא קדישא בעאן לאיתחברא בבי כנישתא, וכן מאן דאקדים בקדמייתא - אתחבר בשכינתא בחיבורא חדא", ולכן בדין הוא שיטול שכרו אורך ימים ושנות חיים.

כמו כן גם מה שכתב שלא ילך לבתי האבלים וכו', נראה דהיינו דווקא במי שמקפיד דייקא לקבוע מקום לתפילתו, אבל כל שאינו מקפיד בזה אלא מתפלל פעם בבית כנסת זו ופעם באחרת, לית לן בה, זולתי מעלת המתפלל בבית כנסת שזה אין לו, אבל כנגד זה יש החסד שעושה עם הנפטר והאבלים ודוק. [ועיין היטב בדברי רבינו החפץ חיים ז"ל בסוף ספר שמירת הלשון ח"ב בחתימת הספר (פרק א') ודוק].

ובתב בספר יפה ללב ח"ב (קונטרס אחרון לסימן צ' אות ב' דצ"ה סע"ד): "מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס בו להתפלל נקרא שכן רע, ובמסכת דרך ארץ רבה (פרק י"א) איתא: "רבי מאיר אומר כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו הולך לשם חייב מיתה, וכל שכן בית המדרש", ועיין שם בפירוש בנין יהושע ובספר ככר לאדן (דקט"ו ע"ב), ולהכי שפיר אמרינן בברכות (ח' א') אמר רבי יהושע לבני קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתוריכו חיי, מאי קרא אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום, וכתוב בתריה כי מוצאי מצא חיים".

ולבאורה יש להבין, דאזהרת רבי יהושע בן לוי לבניו היתה על **ההארכה וההימצאות** בבית הכנסת, ולא על עצם הביאה להתפלל לבית הכנסת, וכדפירש שם רש"י ז"ל כנ"ל בראש דברינו, ועיין בחיבורי ויחי יעקב (סימן ה' דף ט"ו, וסימן י"ג דף ל"ה), ובחיבורי הנכחי (ערך דברים המחלישים כוחו של אדם אות ב'), ולפי זה יש לעיין אם הדברים שייכים לדברי רבי מאיר ודוק.

ואם יעמוד וישאל השואל השתא דאתינן להכי, מדוע החסיד רבינו יונה ז"ל שם באגרת התשובה אחר שהרעיש על פתגמא דנא

וראיתי לגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספרו פדה את אברהם (מערכת א' אות ס"ו דס"ד ע"ג) שהביא רמז נחמד בהאי ענינא דכל המשכים לבתי כנסיות ובתי מדרשות זוכה לאריכות ימים, והוא מקרא מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל, והיינו כי מה טובו עולה בגימטריא חיים, ואיך תזכה לזה, על ידי אהליך יעקב ומשכנותיך ישראל, דהיינו בתי כנסיות ובתי מדרשות ודפח"ת. השי"ת ישים חלקנו עמהם ונזכה לעשות רצונו כרצונו כל הימים אמן.

עוד מצאתי בס"ד במדרש חופת אליהו, והובא בספר מגורת המאור לרבינו ישראל אלנקוה ז"ל הי"ד (כרך ו' דף תע"ד): "ואף בעשרה יראי שמים שמשכימין לבית הכנסת נקראו קנין שנאמר זכור עדתך קניית קדם, ולא עוד אלא שבזכותן נגאלים ישראל ומחזיר הקב"ה שכינתו לציון" ועיין שם, ובמדרש תנא דבי אליהו רבה (פ"ט): "במה הקב"ה מושיע את ישראל מבין האומות, בבני אדם שהן משכימין ומעריבין לבית הכנסת או לבתי המדרש ועוסקין בדברי תורה בכל יום תמיד" ע"ש. ועם האמור יובנו הדברים היטב.

ג. בית הכנסת [לפארו ולהדרו]

ובס"ד אמרתי לחשוף ולהראות מקורו ברוך, בשדה אשר ברכו ה' הוא "התלמוד הבבלי", [כהגדרתו המופלאה של בעל חרדים ז"ל (פרק ע"ג)], שהתעסקות בבנין בית הכנסת מביאה אריכות ימים, דבמסכת בבא בתרא (ג') אמרו: "רב אשי חזא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא, סתריה ועייל לפורייה להתם, ולא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי", ופירש רש"י: "ועייליה לפורייה התם, כדי שלא יתייאש בבנינו שהחמה והגשמים מצערין אותנו", וזו לשון הפירוש המיוחס לרבינו גרשום ז"ל שם: "ועייליה לפורייה להתם, כדי שיהיו הגשמים יורדין ומנטפין עליו, והוא ימהר יותר במלאכת בית הכנסת", ובספר תורת חיים שם פירש: "רב אשי עייל לפורייה להתם, שאפילו בלילה היה עומד שם להשתדל ולזרז את הפועלים שיבנוה כל הלילה, ולא רצה רב אשי לישון בביתו שינת קבע, שמא יתרשלו הפועלים בלילה, לכך עייל לפורייה להתם, לעמוד עליהן ולזרז אותן גם בלילה, ולא נתן שינת קבע לעיניו עד דמתקין ליה שפיכי, וכן

בספר שיח זקנים ח"ב (דף קע"ו) כתב על הגאון אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא זצ"ל, שבשנתו האחרונה עלי אדמות, עלה בדעתו לצייר ולכייר לאותו בית הכנסת הקדוש והמופלא בק"ק בעלזא, שייסדו מרן אדמו"ר מהר"ש זצ"ל, ואמרו שדבר זה סגולה לאריכות ימים ע"ש.

ואני מצאתי בס"ד לגאון חיד"א ז"ל בספרו נחל שורק על הפטרות (הפטרות פרשת פקודי אות א') שכתב: "ויעש חירום אפשר שמה שהוסיפו לו אות ו', כי אות זו סימנא דחיי, ככתוב בספר הזהר הקדוש ח"א (דרמ"א ע"ב) ע"ש, ובעבור שחירם טרח בבנין הבית הוסיף לו אות ו', ויוסיפו לו שנות חיים, וכתוב בספר רבינו אפרים מליקוטי גאוני קמאי ז"ל (פרשת כי תצא) והארכת ימים כי תבנה בית, כל אותם שנתעסקו בבנין הבית האריכו ימים ע"ש, ולכך נתוסף בו אות ו' כדארמון". וכזאת כתב בפירוש בעל הרוקח שם (דף רל"ג) ע"ש, ועיין בחיבורי הנכחי בפתיחה (ס"ס ב' ד"ה ועם) וצרף לכאן.

וצריך להבין מהו זה השכר הגדול שהבטיח הקב"ה לאדם המתנדב לבנות בית הכנסת, ונ"ל בס"ד על פי מה שהביא הגאון חיד"א ז"ל בספר חומת אנך מלכים א (פרק ז) מה שמצא בליקוטי גאוני קמאי כתב יד פרשת תצא סמיכות והארכת ימים לכי תבנה בית חדש, רמז על אותם העוסקים בבנין הבית יאריכו ימים עכ"ל, **נמצא הבונה בית הכנסת שהוא במקום בית המקדש, כמו שאמר הפסוק ואהי להם למקדש מעט הרי זה זוכה לאריכות ימים** ודוק. [עייין מגילה (כ"ט א'), ודע כי במהדורת רב פעלים שתחת ידי, ירושלים תשל"ל, השמיטו משום מה קונטרס זה].

ובמעמא דמילתא, יש לומר בפשיטות, אחר שבית הכנסת הוא בית מושב השכינה, וכלשון ספר זהר הקדוש ח"א (ד"פ ע"א): **"בי כנישתא אתר דדיורא דשכינתא"**, ובמדרש דברים רבה (פ"ז ס"ב): **"לא דיין שאתה מקבל פני שכינה בבית הכנסת, אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות"**, ובפסיקתא דרב כהנא (דקצ"ג ע"א): **"כל זמן שישראל נעצרין בבית הכנסת, הקב"ה עוצר שכינתו עמהן"**, ועייין בחיבורי הנכחי ערך בית הכנסת, לכך כל שמכבד לשכינה ודבוק בה יאריך ימים ויזכה לשנות חיים, וכמו שנתבאר בפתיחה לחיבורי זה, ועל כל פני הספר ודוק היטב.

ובס"ד יש עוד להוסיף בה דברים, והוא מה שהראני בני יקירי חו"ב רבי עמנואל נר"ו, דברות הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו חיים ומלך על הרמב"ם הלכות דעות (פ"ה הי"א ד"ב ע"ב) שכתב: **"שמעתי דרך צחות מהרב המובהק כמוהר"ר שמואל בנימין ז"ל, שהיה אומר דאם רוצה לאבד ממונו לבוד, ישכור פועלים ואל יעמוד עליהם [עייין בבא**

משמע מדברי הרמב"ם ז"ל הלכות תפילה (פ"א הי"ג) **"עייין שם.**

ומבואר גדול זהירותו וזריזותו של רב אשי בבנין בית הכנסת, וכן במסכת שבת (י"א א'): **"אמר רבא בר מחסיא, אמר רב חמא בר גוריא, אמר רב כל עיר שגגותיה גבוהין מבית הכנסת לסוף חרבה, שנאמר לרומם את בית אלהינו ולהעמיד את חרבותיו וגו', אמר רב אשי אנא עבדי למתא מחסיא דלא חרבה"**, ופירש רש"י ז"ל: **"רב אשי ראש ישיבה היה במתא מחסיא, ומנעם מלהגביה בתייהם יותר מבית הכנסת"**, וגם מכאן מבואר זהירותו של רב אשי בקדושת בית הכנסת, שמנעם מלהגביה בתייהם יותר מבית הכנסת, ועייין מגילה (כ"ו א') ודוק.

ובאשר נבוא לחשבון כמה היו ימי חייו של האמורא רב אשי, הנה ראיתי שהאריך בזה בספר תולדות תנאים ואמוראים (ערך רב אשי דרנ"ה ע"א) והעלה וקבע שם דרב אשי נח נפשיה כבן **תשעים** שנה ע"ש, ולכולי עלמא לזה יקרא אריכות ימים, ויש לומר דהא דעסק רב אשי בבנין בית הכנסת דמתא מחסיא, והזהירות בכבוד בית הכנסת, כמבואר לעיל, נמי אהניא ליה שיאריך ימים, ומכאן מקור נפתח מהתלמוד שהמכבד בית כנסת מרוממו ומפארו - יאריך ימים ודוק.

ובני יקירי חו"ב רבי שמואל יואל נר"ו הראני כעת דברי שארי הגאון ראש הגולה רבינו יוסף חיים ז"ל בסוף שו"ת רב פעלים ח"ג קונטרס בית תפילה (ד"ג ע"א) שכה כתב: **"אמרו רז"ל בתנא דבי אליהו רבה (פרק י') על הפסוק יתנו צדקת ה' אמר הקב"ה בני בנה לי בית הכנסת, ששכר גדול שיש לי באוצרי שלך הוא, ובשבילך אני מציל את ישראל עכ"ל.**

בדקדוק נקט רבינו יקנה בית, ולא כתב יבנה, כדבר האמור.

וּזְאֵת היא ברכה בפני עצמה בספר דברים (ו' י"א): "לתת לך ערים גדולות וטובות אשר לא בנית וגו', ובורות חצובים אשר לא חצבת, כרמים וזתים אשר לא נטעת", וכן בספר יהושע (כ"ד י"ג): "ואתן לכם ארץ אשר לא יגעת בה, וערים אשר לא בניתם, ותשבו בהם, כרמים וזתים אשר לא נטעתם אתם אוכלים", דמה שלא תבנה ולא תטע זהו ברכה פרטית, ועיין בספר אהל יעקב (פרשת ראה דמ"ב ע"א) מה שפירש לאידך גיסא ע"ש, זה תורף דבריו הי"ו, עד כאן מספר חיים ומלך.

וּמְבוֹרָא גודל התלאה המוצאת את השוכר פועלים ועומד עליהם, שאת גופו וחיוו מוצצים, והוא מצטמק ורע לו כנ"ל, וכנודע וכמפורסם, ועם כל זה האמורא הקדוש רב אשי עשה זאת בעצמו ולא על ידי שליח, ובכל משך בנין בית הכנסת במתא מחסיא, לא פנה משם לא ביום ולא בלילה, הרי שמסר נפשו וחיוו על כך, ולכן מידה כנגד מידה לא בטלה, וזה גרם לו לאריכות ימים ולשנות חיים ודוק היטב.

מציעא כ"ט ב', אמנם אם יש את רצונו לאבד גם גופו, אזי ישכור פועלים ויעמוד עליהם, כי צריך להיות מצטמק ורע לו, לעמוד עליהם שיעשו מלאכה, ולפעמים אינן עושים, והוא מתוך חלבו ודמו עמהם, וגם לכל הדברים הצריכים למלאכת בנין הבית, בעצים ואבנים, וסיד וחרסית, וצריך להיות עסק עם כולם, וקטטות ומריבות, וצריך שיחלה עליהם עד שגומר הבנין.

וּיְפָה כיוון בני הגדול רב ועצום אברהם רחימא נר"ו שהביא ראייה חותכת לכל זה, מדברי רבינו יהודה החסיד ז"ל בצואותיו (סימן י"ז) שכתב: "לא יבנה אדם בנין של אבנים אלא יקנה, ואם בנה לא ידור בו ימים, כי הוא או בניו ימותו אלא ימכרנו, ובנין של עץ ספק" ע"כ.

הרי דרבינו יהודה החסיד ז"ל מזהיר שלא לבנות בית מחדש, והגם שנראה שהוא ז"ל לא הזהיר מהאי טעמא הנ"ל, כי אם מטעם אחר הכמוס עמו, מכל מקום נקוט מיהא כי כולם שוים לטובה, דאין לבנות בית חדש, ולכן

סימן יט

בית המדרש

ז"ל: "שוחה ונכנס שוחה ויוצא" ע"ש. והחסיד רבינו יונה ז"ל בספרו שערי תשובה, שער ג', כשמביא הדברים שחייב עליהם מיתה בידי שמים רח"ל, כתב שם (אות קי"ד): "אמרו רבותינו ז"ל (מסכת דרך ארץ פי"א ה"י) כל שיש בית המדרש בעירו ואינו הולך שם - חייב מיתה" עכ"ל.

מדרש תנא דבי אליהו (פרק י"ג): "ויהא נאה בביאתו לבית המדרש, כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה, ומקובל בעיני הבריות, כדי שימלא את ימיו" ע"ש.

ויש להבין מהו נאה בביאתו לבית המדרש, ועיין סנהדרין (פ"ה ב'): "ענוותן ושפל ברך, שייף עייל ושייף נפיק", ופירש רש"י

ואם כן הדברים קל וחומר, ומה בית הכנסת דקדושתו פחותה מבית המדרש שכינה התם, קל וחומר ששורה שכינה בבית המדרש, ועיין ברכות (ו' ב'), ובכל המובא בספר נפש החיים (ש"ד פ"ח), ובמדרש רבה שיר השירים (פ"ח ס"טו): "כל מקום שהקב"ה השרה תורתו - השרה שכינתו", ועיין יומא (כ"ה ב') מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו וכו' ופירש רבינו חננאל ז"ל ישיבה - שכינה, וכתב בקב הישר (פרק ג'): "דירת השכינה שם היא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות", וזו לשון החיד"א בספרו חומת אנך מלכים א' (י"ב ט"ז): "בתי כנסיות ובתי מדרשות שנקראו אהלים שם יש השראת שכינה", ועוד עיין לו בספרו שו"ת יוסף אומץ (סימן ל"ז), ובחיבורי דרופתקי דאורייתא ח"א (סימן כ"ג, וסימן כ"ד) עש"ב.

ומהר"ם אלישך ז"ל דברים (ל' י) כתב: "כי תלך לבית המדרש, שאז תשמע בקול ה' אלהיך כי השומע תורה בבית המדרש מרבו כשומע מפי השכינה כנודע", ועוד לו בפירושו לספר תהלים (ס"ח י"ב): "אם תשכבון בין שפתים כיששכר הרובץ בין המשפתים, כי אז על ידי כך תזכו להריק חלקי חדושי התורה לישראל. וזה על ידי השכינה שתפרוש כנפיה שם בבית המדרש, אשר אתם שם, להעירכם להוציא אל הפועל קבלת נפשותיכם", ורבינו יוחנן לוריא ז"ל בספרו משיבת נפש בראשית (כ"ז ד' דף ס"ז): "יפת אלהים ליפת שיצליח בכל נכסיו, וישכון השכינה באהלי שם שהוא בית המדרש, ושם תשכון בו השכינה", ועוד ועוד.

ולפי זה בדין הוא שהבא לבית המדרש ימלאו ימיו ויזכה לחיים, אחר שהשכינה פורשת כנפיה עליו והוא מדובק בה, וכבר יסדנו בס"ד בפתחה לחיבורי זה שכל המדובק בשכינה זוכה לחיים עש"ב, ובביאור

והנוסח שלפנינו במסכת דרך ארץ שם כן הוא: "רבי מאיר אומר, כל מי שיש לו בית המדרש בעירו ואינו הולך לשם חייב מיתה. בית המדרש שיש בו אלף אלפים ורבי רבבות מצוות האמורות בתורה, על אחת כמה וכמה", ורבותינו האחרונים הגיהו ברישא דברייתא, שבמקום כל מי שיש לו בית "מדרש" בעירו, צריך לומר בית "הכנסת" בעירו, וככתוב בפירוש נחלת יעקב שם, ובהגהות רגל ישרה שם, וכן הגיה הגאון חיד"א ז"ל בספרו ככר לאדן (דקט"ו ע"ב), אבל בדברי רבינו יונה ז"ל מפורש ברישא דברייתא בית המדרש כנ"ל, וק"ק שלא זכרו לו, ועיין במסכת דרך ארץ על פי כתב יד, תרצ"ה, (דף ש"ד) ואכמ"ל.

ומעמא דמילתא דבית המדרש מוסיף חיים, מלבד דמרבה תורה מרבה חיים, עוד בה שהרי בית הכנסת הוא מקום השראת השכינה עיין מגילה (כ"ט א'), ובספר זהר הקדוש ח"א (ד"פ ע"א): "**בי כנישתא אתר דדיורא דשכינתא**", ובמדרש דברים רבה (פ"ז ס"ב): "לא דיין שאתה מקבל פני שכינה בבית הכנסת, אלא שאתה יוצא משם טעון ברכות", ובפסיקתא דרב כהנא (דקצ"ג ע"א): "כל זמן שישראל נעצרין בבית הכנסת, הקב"ה עוצר שכינתו עמהן", ועיין בפסיקתא (שם ע"ב) ע"ש, ועיין בחיבורי הנכחי לעיל (ערך בית הכנסת) וצ"ר לכאן.

ואנן קיימא לן שבית המדרש שעוסקים שם בתורה, קדושתו חמורה מבית הכנסת ועיין שלחן ערוך או"ח (סימן קנ"ג ס"א), וש"ך יו"ד (סימן רמ"ו אות כ"ד), ושו"ת האלף לך שלמה או"ח (סימן ע"ו, וסימן פ"ב), ובחיבורי מנוחת שלום ח"ב (סימן כ"ט דק"ז ע"ב) ע"ש, ובחיבורי שם בצלאל (סימן ט' דף ס"ז) ועוד.

וזהו שאמר ושמתים בבית תפילתי, יען עולותיהם וזבחייהם יהיו תמיד לרצון על מזבחי ולא לכפרה, ולא יהיו צריכין תפילה, ואז כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים, ועיין עוד בספר דרשות החתם סופר ח"א (ד"ד ע"ב) ודוק.

פאה (פ"א מ"א): "אלו דברים שאין להם שיעור וכו', ותלמוד תורה כנגד כולם".

כתב הרמב"ם ז"ל הלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ג): "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה, אלא תלמוד תורה כנגד כל המצוות כולם" וכו'. ומרן ז"ל בכסף משנה (שם) כתב: "אין לך מצוה בכל המצוות וכו', משנה בריש פאה ותלמוד תורה כנגד כולם". ועיין מגדל עוז שם ודוק.

ורבינו הגדול הגר"א ז"ל בביאורו שנות אליהו לפאה שם כה כתב: "ותלמוד תורה כנגד כולם, נקט התנא הא דאין לתלמוד תורה שיעור למטה, להורות שצריך האדם מאד מאד לחבב את התורה, שבכל **תיבה ותיבה** שלמד בה היא מצוה בפני עצמה, והראיה שיוצא בתיבה אחת מצוות לימוד תורה שהיא שקולה נגד כל המצוות, והכלל בזה שאין מבטלים תלמוד תורה אפילו למצוה אם יכולה להעשות על ידי אחרים, והשכל מחייב בזה מפני שבכל **תיבה ותיבה** בפני עצמה היא מצוה גדולה והיא שקולה נגד כולם, אם כן כשלומד למשל דף אחד מקיים כמה מאות מצוות, ואם כן בוודאי יותר טוב לקיים מאה מצוות ממצוה אחת" וכו' עכ"ל.

ועזרני השי"ת והאיר עיני ומצאתי שורש ועיקר לזה, שכבר כתב כן חד מאדירי קמאי מרבותינו בעלי התוספות ז"ל, הוא רבינו יהודה ברבינו קלונימוס ז"ל בספרו המופלא

רבינו בחיי ז"ל לתורה (ר"פ וירא) כתב: "**כי החיים דבקים בגילוי שכינה**", ורבינו הגדול בעל חתם סופר ז"ל שמות (ד' ו' ד"ב סע"ב): "**בהשראת שכינה על אדם יוסיף ימים**, ויעשה בריה חדשה, באור פני מלך חיים" ודוק.

ודע כי ראיתי דבר חידוש בספר הקדוש ספר חרדים (פרק ס"ו אות ק"י) שכתב: "כמה קשה עונש המסיג גבול חבירו, בונה ביתו בלא צדק, ואוי ואבוי למסיג גבול המלך ה' צבאות, **להרהר** בבית תפילתו, או בבית מדרשו, בדברי העולם או לדבר בעניניו, הגם לכבוש את המלכה עמו בבית. ואסרו אפילו לומר אסותא למתעטש בבית המדרש, קל וחומר שאר דיבור, ואם הדבר צורך, יצא לחוץ ידבר, וכתוב ומקדשי תיראו".

ומתבאר בדברות קדשו ז"ל שלא רק **דיבור** בדברי העולם, אין לדבר בבית הכנסת ובבית המדרש, אלא אפילו **הרהור** בדברי העולם וכיוצא בזה אין להרהר בבית הכנסת ובית המדרש, ותמור הדבר מאוד כדכתב בעל חרדים ז"ל.

וראיתי דבר חדש לרבינו הגדול בעל חתם סופר ז"ל בחידושיו למסכת כתובות (ע"א ב'): "לעתיד שאין צריך לתפילה ותחנונים, וכמו שבארתי במקום אחר, כי בית תפילה יקרא לכל העמים - ולא לישראל, על כן יהיו ישראל תמיד בבית המדרש" ע"כ.

ועבשיו שנת תש"ס לפ"ק, נדפס ספר חתם סופר חדש על התורה, ושם (דומ"ה ע"ב) מצאתי כתוב: "יש לפרש הא דכתיב לעתיד לבוא ושמתים בבית תפילתי, כי אחרי שאצל ישראל לא יהיה יצר הרע לעתיד לבוא, [א"ה: עיין רמב"ן ז"ל דברים ל' ו'], לא יהיו צריכים לתפילת השי"ת שיכבוש רחמיו על כעסו, אבל תיבעי תפילה זו על אומות העולם,

ולפי האמור חושבני בס"ד שיש מקום לבאר דברי רבי מאיר עצמו בפרק קנין תורה: **"רבי מאיר** אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו" וכו', וטרחו רבנן ז"ל לבאר מאי ניהו "הדברים הרבה" שזוכה להם עיין בס, ועיין לדודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בעל בן איש חי בספרו חסדי אבות שם שפירש באופן נפלא, עיין צוף אמריו זיע"א.

ולמה שהבאנו אפשר לומר שכוונת רבי מאיר לומר שכל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, היינו למצוות הרבה, המה ופירותיהן, וכמו שאמר רבי מאיר עצמו, שבבית המדרש מקיים אלפי אלפים ורבי רבבות מצוות וכו"ל, וכבר מצינו שמצוות נקראים **דברים**, וכאשר כתב הגאון בעל סדר הדורות ז"ל בספרו היקר ערכי הכנויים (דף), וכהיא **דבר** ה' בזה ואת **מצוותיו** הפר, וכהיא קחו עמכם **דברים** ושובו אל ה', ודוק.

ועיינתי כעת בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל לאבות (שם רפ"ו) וכה כתב: "רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו', זוכה לדברים הרבה להיות צדיק וחסיד כדלקמן, נ"א זוכה למצוות הרבה, אלו בשבילו הוא". וכמדומה דיש לפרש בדבריו את אשר כתבנו לעיל **דברים** הרבה היינו מצוות הרבה ודוק.

והנה דע דמצאתי לרבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (שערי ג' סימן קי"ד) שקבע להלכה את דברי רבי מאיר הללו, וכה כתב: "אמרו רבותינו ז"ל כל שיש בית מדרש בעירו ואינו הולך לשם חייב מיתה בידי שמים, והחולק על ישיבתו של רבו חייב מיתה בידי שמים,

יחסי תנאים ואמוראים ח"א (ערך חנניא דף תי"א) וזו לשונו הטהורה: "כשישראל קורין בתורה והוגין בה, מקבלין עליה שכר, על כל תיבה ותיבה, ועל כל אות ואות, להוגין בה לשמה" עש"ב, והיא מרגינתא חדתא בס"ד.

והמעייין בדברי קדשו של רבינו יהודה ברבינו קלונימוס ז"ל יראה שמבואר חידוש יותר גדול מהמבואר בדברי רבינו הגר"א ז"ל, שלא רק בכל תיבה ותיבה מקיים מצוה וכדכתב הגר"א ז"ל, אלא אף בכל אות ואות מקבל עליה שכר דהיינו מקים בה מצוה. [ועוד מבואר בדברי קדשו ז"ל דהיינו דווקא להוגין בה לשמה, וצ"ב, ודוק].

והנה במסכת דרך ארץ (פ"א דנ"ז ע"ד) כן שנינו: "רבי מאיר אומר כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו הולך לשם חייב מיתה, שנאמר כה אמר ה' מה מצאו אבותיכם בי כי רחקו מעלי, בית המדרש שיש בו אלף אלפים ורבי רבבות מצוות האמורות בתורה על אחת כמה וכמה".

וכתב שם המפרש הרב נחלת יעקב: "הא דקתני הכא אלף אלפים ורבוא רבבות מצות וכו', לכאורה קשה דהא אי אפשר לקיים יותר מתרי"ג מצות, ונראה ליישב על פי אומרים בסוטה (ל"ז ב') דכל אחד נעשה ערב לחבירו, ואם כן לכל אחד נאמרו ת"ר אלף בריתות ע"ש, ויש לומר דלזה כיונו כאן דעל ידי הלימוד יש לכל אחד כמה בריתות והיינו כמו מצוות" עכ"ל. ולענ"ד הדוחק מבואר.

אבל לפי דברות קדשו של רבינו קלונימוס ז"ל והגר"א ז"ל שבכל אות וכל תיבה ותיבה מקיים מצות עשה דתלמוד תורה וכו"ל, יובן היטב דאכן בבית המדרש שעוסקין בו בתורה אכן יש בו אלפי אלפים ורבי רבבות מצוות ודוק.

ובס"ד כתבתי במקומו, שצריך לדעת מנין למד רבינו יונה ז"ל ש"חייב מיתה" שאמרו ז"ל - הכוונה שחייב מיתה **בידי שמים**, וכאן אביא רק שני עדים המעידים שעם שרו"ל אמרו "חייב מיתה", אין הכוונה שחייב מיתה בידי שמים, עיין שבת (ע"ה א') הלומד דבר אחד מן המגוש חייב מיתה, ולא נזכר בשום מקום שעל דבר זה חייב מיתה בידי שמים, וגם רבינו יונה ז"ל עצמו בשערי תשובה שם לא הזכיר זאת.

ובן במסכת מועד קטן (כ"ד א') אבל ששימש מיטתו חייב מיתה וכו', אבל שלא פרע ושלא פירם חייב מיתה ע"ש, והיינו עונש מדברי חכמים, כדכתבו הרמב"ן ז"ל בתורת האדם (ענין הקריעה), והרא"ש ז"ל בפסקיו למועד קטן שם (פ"ג ס"ג), ובחידושי הר"ן ז"ל מועד קטן שם, ומהרש"א ז"ל סנהדרין (פ"ג ב'), ע"ש.

ועיין תוספות בכורות (נ"ד א'): "הא דתנן במסכת פרה (פי"א מ"ג) דבילה של תרומה שנפלה לתוך מי חטאת כו' האוכלה במיתה, לאו דווקא [מיתה], אלא חומר דרבנן כעין איסור מיתה, ונפקא מינה לאלקווי טפי משאר מלקיות, או לקוברו בין רשעים גמורים", ושם בתוספות בכורות (כ"ו ב'): "וכי תימא מיתה לא תלמוד לומר וכו' - לאו דווקא, דהא לא חשיב לה בסנהדרין (פ"ג א') בהדי אלו שבמיתה, אלא קרוב הוא לעון מיתה" ודוק. [והמעין יראה דפליגי להדיא על רבינו יונה ז"ל הנ"ל, וסבירא להו דכל שאינו נשנה שם בסנהדרין בכלל חייבי מיתה בידי שמים, אינו חייב מיתה בידי שמים].

ועוד עיין בזה, לרמב"ן ז"ל בספר המצוות (בהשגות לשורש ח'), ומגילת אסתר שם (דף נ"ז), ושור"ת תשב"ץ ח"א (סימן ר"ג), ולגאון בעל

והמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה בידי שמים" ע"ש.

וברור שמקור דברי רבינו יונה ז"ל שכל שיש לו בית המדרש בעירו ואינו הולך לשם חייב מיתה בידי שמים, נמצא במסכת דרך ארץ רבה הנ"ל, אלא שאיני יודע מדוע שאר גאוני קמאי ז"ל לא קבעו ולא העתיקו דברי רבי מאיר הללו וצע"ע. [והשווה גירסת רבינו יונה לגירסת הגר"א ז"ל לשם ודוק היטב].

וזכורני שגם ר"י בן נחמיאש ז"ל תלמיד רבינו הרא"ש ז"ל בפירושו למסכת אבות הביא דברי מסכת דרך ארץ דלעיל, וכעת אינו תחת ידי לראות דבריו בדיוק ומה שכתב בזה, ואתה תחזה.

ודע דעל פי דברי התנא רבי מאיר הללו שכל שאינו הולך לבית המדרש חייב מיתה בידי שמים, הסברתי בס"ד דברות חז"ל במדרש משלי (פל"א ס"י): "מעשה היה **ברבי מאיר** שהיה יושב במנחה בשבת ודורש, ומתו שני בניו וכו', אמר רבי חמא בר חנינא מפני מה מתו בניו של רבי מאיר בבת אחת, מפני שהיו רגילים **להניח בית המדרש** ועוסקים באכילה ושתיה" ע"ש. והבן היטב מדעתך, כי אין ברצוני להאריך בזה, ועיין גיטין (ל"ה ב'). והשי"ת יצילנו מכל רע ורעה, ויברכנו בכל טוב, ונזכה לעבדו בלבב שלם אנחנו וזרענו. אמן.

החסיד רבינו יונה ז"ל בספרו שערי תשובה, כשמביא הדברים שחייב עליהם מיתה בידי שמים רח"ל, כתב שם (ש"ג אות קי"ד): "אמרו רבותינו ז"ל (מסכת דרך ארץ פי"א) כל שיש בית המדרש בעירו ואינו הולך שם - חייב מיתה" עכ"ל.

(כלל ט"ו), וביאור הגרי"פ פרלא ז"ל לספר המצוות דרס"ג (לאיון רס"ה דש"ט ע"ב), וספר נפש חיה (סימן קנ"ו ס"ח) ואכמ"ל.

שמן רוקח ז"ל בספרו שב שמעתתא (שער י"א אות ט"ז), והגהות מצפה איתן יבמות (פ"ו א'), ושדי חמד (מערכת ח' כלל צ"ב) ושם בפאת השדי

סימן ב

בכיה על המת

ורבינו יהודה החסיד ז"ל בספר חסידים (סימן תקמ"ב דפוס ברלין) כתב: "אמרו כל הבוכה יוחר מדאי, לא על מת אחד הוא בוכה אלא על החיים וכו' וכו', וכתוב (בראשית ל"ז ל"ה) ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וגו' ויבך אותו אביו, ולפי שלא שמע אליהם, לכך נהרגו בני אפרים בחיי אפרים וכו', לפי שעשה אבילות יותר מדאי על יוסף" ע"ש.

ומבואר שמחמת שיעקב אבינו ע"ה בכה הרבה על יוסף, ולא קיבל עליו תנחומים, לכך נהרגו **נכדיו**, הם בני אפרים בחיי אביהם, ככתוב בספר דברי הימים א' (ו' כ"ב), וקיימא לן מידה טובה גדולה ממידת פורענות פי חמש מאות (סוטה י"א א'), ואם כן כשאין מתאבלין יותר מדאי, אלא עושה כדת וכהלכה, אזי בדין הוא ששנות הנפטר יתווספו ליוצאי חלציו, קל וחומר מבני אפרים, דמידה טובה גדולה, ובס"ד חושבני שהוא מקור נפלא לדברי מרן מהרי"ד זיע"א ודוק.

בספר והייתם לי סגולה (דף קי"ג) הובא משם מרן אדמו"ר מהרי"ד מבעלזא שאמר למשפחה שאביהם נפטר צעיר רח"ל: "שירוע שאם מחזקין את עצמם לבל לבכות ולהתאבל יותר מדאי, אזי אותם שנים שנחסרו לנפטר, מתווספים ליוצאי חלציו", ועיין בהערות שם.

והנה אמרו במסכת מועד קטן (כ"ז ב'): "אמר רב יהודה אמר רב כל המתקשה על מתו יותר מדאי על מת אחר הוא בוכה. ההיא איתתא דהות בשיבכותיה דרב הונא הוה לה שבעה בני, מת חד מינייהו הוות קא בכיא ביתרתא עליה, שלח לה רב הונא לא תעבדי הכי, לא אשגחה ביה, שלח לה אי צייתת מוטב, ואי לא צבית זוודתא לאידך מית, ומיתו כולהו, לסוף אמר לה תימוש זוודתא לנפשיך, ומיתא". [ורבינו הלבוש ז"ל יו"ד (סימן שצ"ד) כתב: ואמרו חז"ל כל המתקשה על המת יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה, **שכן ראו הרבה מעשים**" ודוק היטב].

חידושי סוגיות

(פסחים ח' ב', פסחים י' א')

א. בענין ולא יחמוד איש את ארצך

[מנוחת שלום ח"ט סי' יט]

אמרו להם ואת מי השארתם בתוך ביתכם, אמרו האחים לא (השארנו) שום בן אדם, אמרו הגויים ברוך אלוהיכם של היהודים, שלא עזבוהו ואינו עוזבן", עד כאן דברות הירושלמי (מתורגם) עיין שם.

ושמעתי קושיא והלא הפסוק צווח ולא יחמוד איש את ארצך, וכאן מפורש שהגויים דאשקלון חמדו גם חמדו לשל שני האחים, אלא שנעשה להם נס וכנ"ל.

ומבני הישיבה היקרים דשיבתנו הק' ישיבת "כף החיים" יכ"ץ שמעתי לתרץ על פי סברת הרמב"ם ז"ל ששני לאוין יש, הראשון לא תתאוה והשני לא תחמוד, והחילוק הוא שתאוה היינו בלב, כאשר עולה בלבו לקחת את של חברו עובר בלא תתאוה, אבל לא תחמוד היינו כאשר מוציא לפועל את תאוותו, כשמפציר בחברו ומרבה עליו ברעים וכו', וכמפורש לו בהלכות גזילה (פ"א ט'), ומקורו במכילתא (פרשת יתרו) וככתוב בהגהות יפה עינים בבא מציעא (ה' ב') ועיין שם בהגהות הלבוש והגהות מאיר נתיב ואכמ"ל.

ולפי זה אתו שפיר דרחמנא אמר ולא יחמוד איש את ארצך, אבל לא נשלל בזה שהגויים לא יתאוו, וקרא קא משמע לן דאף אם יתאוו, מכל מקום לא יצליחו להוציא תאוותן ומחשבתן למעשה ודוק. עד כאן שמעתי.

שמות (ל"ד כ"ד): "כי אורישי גויים מפניך והרחבתי את גבולך ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה"א שלש פעמים בשנה".

פסחים (ה' ב'): "איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך, מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה מזיקתה, תרנגולתך מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה, והלא דברים קל וחומר ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניזוקין, בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה, אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין, תלמוד לומר ופנית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך ותמצא אהליך בשלום".

ופירש רש"י ז"ל: "כלפי שאמרה תורה, מתוך שאמרה תורה, כך אנחנו למדים שהבטיחו הכתוב שלא יזוק ממונו, וכל שכן גופו דאין דרכו לזוק, דאדם אית ליה מזלא ואינו מהיר להיות ניזק בגופו".

ובתלמוד ירושלמי פאה (פ"ג ה"ז ד"ז ע"ב): "רבי פינחס היה מספר עובדה זו, שני אחים היו באשקלון והיו להם שכנים גויים, אמרו הגויים כאשר היהודים יעלו לירושלם (לרגל) אנחנו נקח כל אשר להם, כשעלו לרגל זימן להם הקב"ה מלאכים והיו נכנסים ויוצאים בדמותן, כשחזרו האחים שלחו להם הגויים היכן הייתם, והשיבו בירושלים,

בזה חיבה יתירה לשי"ת, והואיל והם לא עוזבים אותו יתברך, אף הוא אינו עוזבם ודוק. ודע דאין לתרץ דרחמנא אמר שאיש לא יחמוד את ארצך היינו **הקרקעות**, אבל **מטלטלין** אינן בכלל הברכה, וכאן הגויים דאשקלון רצו לגנוב רק המטלטלין ולא הקרקע, וכדאמרו בירושלמי שם "דנסבון מה דילהון", דהא ליתא דהרי אמרו בירושלמי פאה שם: "מי שאין לו קרקע פטור מן הראייה שנאמר ולא יחמוד איש את ארצך וגו' ומעשה באחד שהניח את כריו ובא ומצא אריות סובבים אותו, מעשה באחד שהניח בית של **תרנגולים** ובא ומצא חתולים מקורעים לפניו" וכו', וכן בבבלי פסחים שם אמרו: "מתוך שאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך, מלמד **פרתך** רועה באפר ואין היה מזיקתה, **תרנגולתך** מנקרת באשפה ואין חולדה מזיקתה", הרי שכשאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך אף המטלטלים בכלל ככריו תרנגוליו ופרותיו ודוק.

וראייתו דבר נחמד לרבותינו בעלי התוספות ז"ל בספר תוספות חכמי אנגליה לפסחים (שם דף י"ט) שכה כתבו: "מלמד שהתא פרתך, וקשה היכי נפקא לן מהאי קרא חולדה וחיה ופרה ותרנגול. ויש לומר דהכי פירושא מהאי קרא לא יחמוד איש ארצך, פירוש לא יחמוד החומר דהיינו חולדה וחיה (ר"ל דטבען של חיות וחולדות לחמוד ולחפש אחרי אוכל, המו"ל) ולא איש שלך היינו תרנגול דתרגומא דאיש היינו גבר, ולא ארצך דהיינו פרה דאמרינן (שבת קי"ח ב') שדי שוריי" עכ"ל. ועיין תוספות פסחים (שם), ובהגהות רש"ש פסחים (שם) ודוק.

וזה נכון לשיטת הרמב"ם ז"ל, אבל כנודע יש הרבה חולקים עיין בהשגות הראב"ד שם וסמ"ג וכו' ואכמ"ל, ולדידהו אכתי קשה.

ול"י נראה בס"ד דכאן קאמר הירושלמי מעשה בשני אחרים **באשקלון**, ואזיל הירושלמי לטעמיה בשביעית (פ"ו ה"א דט"ז סע"א) דהעיר אשקלון היא **חוצה לארץ**, ועיין שם בתוספות רי"ד, וכן כתב הרמב"ן ז"ל בחידושו לגיטין (ב' ב' ד"ה עוד מצאנו), ועיין שם לרב המאירי ז"ל ובדברי שאר רבותינו הראשונים ז"ל, ועיין בספר גליוני הש"ס לירושלמי שביעית (דל"ה ע"א), ובספר עלי תמר לירושלמי שביעית (שם דפ"א ע"א), וכתבנו במקומו בס"ד. [ועיין בזה בחיבורי הנכחי לעיל (סימן י"ד) עיין שם].

ולפי זה מעיקרא לא קשיא, דאשקלון תורת חוץ לארץ יש לה והרי היא בחמידה, כי קרא אמר ולא יחמוד איש את ארצך, **ארצך** דייקא דהיינו ארץ ישראל ודוק.

ובזה אני מפרש לעצמי סיום דברי הירושלמי דפיאה שהגויים בירכו ואמרו "ברוך אלההון דיהודאי דלא שבקון ולא שביק להון", דהכוונה שהרי אין חובה לעלות לרגל מחוץ לארץ לארץ ישראל כדכתבו התוספות פסחים (ג' ב'), ועיין בנסמן בספר המפתח על רמב"ם הלכות קרבן פסח (דף רצ"ג), ובספר עלי תמר ירושלמי נדרים (פ"ד ה"ה דש"י ע"א) ואכמ"ל.

וכאן שני האחים מאשקלון עשו לפנים משורת הדין שעלו מחוץ לארץ לארץ, והראו

ב. בענין שנים הבאים לישאל בטומאה דרבנן

[ברית יעקב ס"ב אות טו]

ליה לבת אחת, ורבי יהודה מדמה ליה לזה אחר זה. ומבואר חילוק זה בדברי רבינו בדין טומאה, ואילו כאן לענין חמץ לא חילק וכו', וצ"ע."

ועיין למרן ז"ל בכסף משנה (שם) שכתב ליישב תמיהת הרב המגיד ז"ל, ואלו דבריו: "הקשה הרב המגיד מאי שנא דין טומאה מדין הבדיקה וכו', ולי היינו טעמא, דכיון דשני שבילין כי באו לישאל בבת אחת טמאין היינו מדרבנן, ומדאורייתא טהורים ניהו, דהרי ספק טומאה ברשות הרבים טהור, וגם בדיקת חמץ דהוא מדרבנן העמידו דבריהם על דין תורה", ע"ש.

ונאון עוזינו הרב תנא דאורייתא בספר משנה למלך (שם) הקשה קושיא חמורה על מרן ז"ל, וזו לשונו: "ואני תמה על דברי מרן ז"ל שכתב דשאני בדיקת חמץ דהוי דרבנן, ונראה מדבריו דבטומאה דרבנן אפילו באו לשאל כאחד שניהם טהורים, והא אגן תנן (טהרות פ"ה מ"ח) "שני ככרים אחד טמא אחד טהור, ואכל אחד מהן ועשה טהרות, ובא חבירו ואכל את השני ועשה טהרות, רבי יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורין, ואם נשאלו כאחד טמאים, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאים", הרי שאף בטומאה דרבנן כל שבאו לישאל כאחד אזלינן לחומרא, וכן פסק רבינו הרמב"ם ז"ל בהלכות אבות הטומאה (פ"ט ה"ב), וקושיא זו היא **עצומה בעיני**", עד כאן דבריו ז"ל.

ואחר נטילת הרשות מגאון עוזינו הרב משנה למלך ז"ל, אמינא דלפי מה שכתבנו בס"ד לעיל יש ליישב שפיר דברי מרן ז"ל,

כתב רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל או"ח (סימן תל"א): "ומדאורייתא בביטול בעלמא סגי, שיבטלנו (לחמץ) בלבו ויחשבנו כעפר בעלמא ואז אינו עובר עליו, אלא שחכמים הצריכו להוציאו מן הבית לפי שאדם רגיל בו כל השנה וחשו שמא יבוא לאכלו אם ישאר בבית והצריכו עוד לבדוק אחריו", ע"ש.

ומרן ז"ל בבית יוסף שם (ד"ה ומדאורייתא) כתב שדעת הרמב"ם והטור והסמ"ג ז"ל שאין לבדיקה וביעור חמץ עיקר מן התורה כלל, והר"ן ז"ל (ריש פסחים) סובר דיש לבדיקה עיקר מן התורה, ע"ש. ועוד עיין שו"ת רדב"ז (סימן אלף י"ד).

והרמב"ם ז"ל בהלכות חמץ ומצה (פ"ב הי"א) כתב: "שני בתים בדוקין וציבור אחד של חמץ ובא עכבר ונטל ואין ידוע לאיזה בית נכנס, או שידע שנכנס לאחד מהן ונכנס אחריו ובדק ולא מצא כלום וכו' אין צריך לבדוק פעם אחרת". ועיין שם להרב המגיד ז"ל שכתב: "וכן שני בתים בדוקים וכו', שם (פסחים י"ד א') ציבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקין ואתא עכבר ועל ולא ידעינן להי עייל - היינו שני שבילין, דתנן שני שבילין אחד טמא ואחד טהור, והלך באחד מהן ועשה טהרות, ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות, רבי יהודה אומר אם נשאלו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו טהורין, בבת אחת טמאין, ורבי יוסי אומר בין כך ובין כך טמאין, ורבי יוסי פסק הרמב"ם בהלכות אבות הטומאה (פ"ט ה"ב), ובגמרא אמר רבא בבת אחת דברי הכל טמאין, בזה אחר זה דברי הכל טהורין, לא נחלקו אלא בבא לישאל עליו ועל חבירו, דרבי יוסי מדמה

סק"ב) דאם שנים באו לישאל בכת אחת במילתא דרבנן דלית ליה עיקר מן התורה אזלינן לקולא, ובמילתא דרבנן דאית ליה עיקר בתורה אזלינן לחומרא ע"ש, ועיין בפרי מגדים (שם מש"ז סק"ג, ובסימן שצ"ד מש"ז סק"ה) ע"ש, ולפיכך היינו טעמא דבאכלו אוכלין טמאים ובאו לישאל ספיקו לחומרא אף דהוי טומאה דרבנן, משום דעל כל פנים עיקרו מן התורה, מה שאין כן בבדיקת חמץ שאין לזה עיקר מן התורה כלל וכמשנ"ת, ואתו שפיר דברי מרן ז"ל, ודוק. [תשל"ט]

ועוד עיין מה שכתבו בגדר הפרישה, בהגהות מצפה איתן ברכות (ב' ב'), ושו"ת מהרש"ם ח"א (סימן ר"ב ד"ה ועוד), ושו"ת מהר"ש ענגיל ז"ל ח"א (סימן צ"ח דקכ"ח ע"ב) וח"ג (סימן יו"ד) וח"ד (סימן נ"ט דנ"ה ע"ד) וח"ז (סימן צ"ב ד"ק ע"א) ע"ש, ואכמ"ל.

וניצול אותו צדיק מהשגת המשנה למלך, דיש לומר דשאני בדיקת חמץ ממאן דאכל אוכלין טמאין, דבדיקת חמץ אין לה עיקר מן התורה וכמו שכתב מרן ז"ל גופיה בבית יוסף וכנ"ל [ושם כתב שכן סבירא ליה גם לרמב"ם ז"ל], אך האוכל אוכלין טמאין הוי מילתא דרבנן דאית ליה עיקר מן התורה, וכמפורש בעירובין (ל"ו א'), ועיין שם ברש"י וברשב"א ז"ל, וכן כתבו בהדיא בשער המלך הלכות מקוואות (פ"י כלל א') והגה"צ רבינו צדוק הכהן מלובלין ז"ל בספרו אור זרוע לצדיק (דמ"ב ע"ג) דלאוכל אוכלין טמאין יש עיקר מן התורה, ע"ש. ועוד עיין בזה בסדרי טהרה יו"ד (סימן קצ"ט סק"מ), ולגאון מהרד"פ ז"ל בשו"ת מכתם לדוד יו"ד (סימן כ"ו), וגולות עיליות מקוואות (פ"ב פסקא א', דכ"ב ע"ד ואילך), וכתבנו עוד בזה במקום אחר בס"ד ואכמ"ל. והרי כבר לימדנו הגאון הסמ"ע ז"ל בספרו דרישה או"ח (סימן שצ"ג